

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Kätlin Joost

LASTE SAAMISE MÕJU VÕIMUTASAKAALULE PERESUHETES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kairi Talves, MA

Juhendaja allkiri: _____

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kätlin Joost

02.06.2014

SISUKORD

ABSTRACT	4
SISSEJUHATUS	5
I PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE	6
1.1 MÕISTETE SELETUSI.....	6
1.1.1 <i>Soo konseptsioon</i>	6
1.1.2 <i>Perekonna definitsioon</i>	7
1.1.3 <i>Võimu definitsioon</i>	8
1.2 VÕIMUSUHTEID KÄSITLEVAD TEOORIAID.....	8
1.2.1 <i>Ressursiteooria</i>	8
1.2.2 <i>Sotsiaalse vahetuse teooria</i>	9
1.2.3 <i>Feministlik perspektiiv</i>	9
1.3 VÕIMUTASAKAALU AVALDUMINE PERESUHETES	12
1.4 EESTI SOTSIAALPOLIITILINE KONTEKST	18
1.5 UURIMISPROBLEEM.....	20
II PEATÜKK: METOODIKA	22
2.1. METODOLOOGILINE LÄHTEKOHT	22
2.2. ANDMEKOGUMISMEETOD	22
2.3. VALIM	23
2.4. ANDMEANALÜÜSIMEETOD	23
2.5. UURIMUSE EETILINE ASPEKT.....	23
III PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU	24
3.1 KODUSTE TÖÖDE JAOTUS	24
3.2 KONTROLL MATERIAALSETE RESSURSSIDE ÜLE	28
3.3 VABA AJA KASUTUS	34
KOKKUVÕTE	39
KASUTATUD ALLIKAD	41
LISA 1: INTERVJUU KAVA	44

ABSTRACT

The impact of having children on power distribution in family relations

The aim of the current bachelor thesis is to find out how does having children affect the distribution of power in family relations. The empirical information has been gathered through five half-constructed interviews from cohabiting and married couples who raise together at least one under three-year-old child. The data has been analysed through the method of qualitative content analysis.

Inequalities in power relations between partners are the cause of many social problems, such as the feminisation of poverty and intimate partner violence which, in turn have an adverse effect on the Estonian society. Having children causes changes in family income, use of resources, amount of housework and distribution between partners and partners' use of time. A woman on maternity leave is in disadvantaged position in the family compared to the partner due to a reduction in income. Thus may increase the economic dependence on a partner which, in turn can lead to unequal distribution of power in the family and reduce a woman's power to make decisions in the family.

The results showed that having children has increased women's contribution to housework, while men have focused more on paid work. Therefore, women's incomes have decreased, and they have become at least partially economically dependent on their partner. Although the results did not reveal any major changes in making financial decisions before and after having children it appeared that, in general, men have more power to make major financial decisions due to their higher income and expected knowledge in certain areas. It also appeared that after having children parents have less opportunities to spend time together and free time is often spent at home with the family. In addition, the quality of women's leisure is lower and they have less individual quality time.

In conclusion, according to participants, raising children and taking care of home and the household is mainly the responsibility of women. Men are considered as providers and responsible for ensuring family's economic well-being. This leads to women's economic dependence and unequal distribution of power.

Keywords: family power, gender equality, power relations

SISSEJUHATUS

Naiste ja meeste võrdne kohtlemine ning soolise võrdõiguslikkuse edendamine on demokraatliku ühiskonna olulised põhimõtted. Naiste ja meeste võrdõiguslikkust mõjutavad ühiskonnas levivad väärtused, hoiakud ja uskumused selle kohta, mida tähendab naiseks ja meheks olemine (Inglehart, Norris 2003). Soolise võrdõiguslikkuse võtmeteemadeks peetakse naiste ja meeste olukorda tööturul, poliitilises elus, perekonnas ning soostereotüüpide levikut ühiskonnas. Käesoleva töö raames keskendutakse perekonnale kui soolise ebavõrdsuse allikale ühiskonnas, kuna peresuhetest pärinevad traditsioonilisi soorolle- ning stereotüüpe taastootvad käitumismallid kanduvad edasi ühiskonda, põhjustades mitmeid sotsiaalseid probleeme.

Sooline ebavõrdsus mõjutab naiste positsiooni tööturul, elukutsevalikuid ning palgataset. Sooline palgalõhe ning naiste kontsentreerumine madalamapalgalistele töökohtadele toob kaasa selle, et naiste sissetulek on keskmiselt meeste omast madalam, mistõttu on nende vaesusesse sattumise risk oluliselt suurem, eriti üksikvanemaks jäämisel korral (Karu 2010). Kuna naiste sissetulek on keskmiselt väiksem kui meestel, on neil suurem oht olla partnerist majanduslikult sõltuv. Eriti ohustab majanduslik sõltuvus väikelaste emasid, kuna lapsehoolduspuhkusele jäädes väheneb naise sissetulek ning rahaline panus pere eelarvesse. Majanduslik sõltuvus võib omakorda põhjustada ebavõrdset võimujaotust perekonnas, mille kõige ekstreemsem ning hävituslikum avaldumisvorm on paarisuhtevägivald (Talves 2011: 115-118).

Eelnevale tuginedes võib väita, et ebavõrdsus partneritevahelistes suhetes avaldab kahjulikku mõju Eesti ühiskonnale. Seega soovin uurida, millised tegurid mõjutavad võimutasakaalu peresuhetes ning kuidas see suhete kontekstis avaldub. Laste saamine mõjutab olulisel määral partnerite elukorraldust ja seoses sellega muutub võimu ja suhete iseloom peres. Käesolev bakalaureusetöö käsitleb võimutasakaalu kooselu- ning abielusuhetes olevate partnerite vahel enne ning pärast laste saamist. Töö eesmärgiks on teada saada, kuidas mõjutab laste saamine võimutasakaalu partnerite vahel.

Töö koosneb kolmest põhiosast. Esimeses osas antakse ülevaade varasematest uuringutest ja tutvustatakse antud valdkonda puudutavaid teooriaid. Teine peatükk käsitleb kasutatud metoodikat, andmete kogumise, analüüsimise ning valimi moodustamise põhimõtteid. Töö kolmandas osas kirjeldatakse uuringu raames kogutud andmeid ning arutletakse tulemuste üle.

I PEATÜKK: TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Mõistete seletusi

1.1.1 Soo konseptsioon

Sugu on ühiskonna üks põhikategooriaid, mille alusel on elu organiseeritud individuaalsel, perekondlikul ja ühiskondlikul tasandil (Norberg jt 2006). Inglise keeles kasutusel olev termin „sex“, tähistab bioloogilist sugu, mis iseloomustab bioloogilisi faktoreid ehk anatoomilis-füsioloogilisi erinevusi naiste ja meeste vahel. Hiljem on lisandunud ka termin „gender“ ehk sotsiaalne sugu, mis väljendab bioloogilisele soole omistatavate käitumismallide kogumit. Sotsiaalne sugu on ajas ja ruumis muutuv ning ühiskondlikult konstrueeritud ehk põhineb ühiskonnast ja kultuurist tulenevatel rolliootustel ja hoiakutel (Norberg jt 2006). Sotsiaalse soo konstrueerimine saab alguse sünnihetkest, mil lapsed jaotatakse bioloogiliste tunnuste alusel poisteks ja tüdrukuteks. Nende kategooriate alusel luuakse sooline staatus, mille alusel saavad poisid ja tüdrukud sotsialiseerumispraktikate käigus vastava ühiskonna poolt aktsepteeritud sugupooltele omaste käitumismallide alusel vastava ühiskonna täisväärtuslikeks liikmeteks (Lorber 1994). Sotsiaalne sugu on kui institutsioon, mille alusel on ühiskondlik elu organiseeritud, st et erinevast soost isikud täidavad ühiskonnas erinevaid ülesandeid (ibid.). Soolisele staatusele vastavalt on ühiskonnas organiseeritud tööjaotus ning naiste ja meeste õigused ja kohustused. Naistele ja meestele omistatud normid, ootused ja hoiakud varieeruvad ühiskondade lõikes ning sõltuvad konkreetse ühiskonna traditsioonidest, hoiakutest, väärtustest ning poliitikatest.

Sugupoolte vaheliste suhete ehk soosuhete mõistega tähistatakse ühiskonnas kehtivaid suhteid naiste ja meeste vahel, mida kujundavad soorollid ning –stereotüübid (Norberg jt 2006). Ühiskonnas aktsepteeritud soorollid ning –stereotüübid vastavad kehtivale soosüsteemile. Soosüsteemi mõistega tähistatakse neid ühiskonnaliikmete süstemaatilisi tegutsemis- ning mõtlemisviise, mis loovad, taasloovad ning õigustavad naiste- ja meestevahelisi võimusuhteid (Plicher ja Whelehan 2004). Eelkõige tähistatakse soosüsteemi mõistega ühiskonnas kujunenud tööde, vastutuste, õiguste ja võimaluste jaotust naiste ja meeste vahel (Norberg jt 2006). Soosüsteem on võimusuüsteem ehk see sisaldab alati võimusuhteid naiste ja meeste vahel, mis avalduvad nii isikliku elu kui ühiskonna tasandil (ibid.). Soosüsteemis võib võim meeste ja naiste vahel jaguneda rohkem või vähem võrdsetel alustel.

1.1.2 Perekonna definitsioon

Analüüsimeks võimutasakaalu peresuhetes, on esmalt vajalik defineerida perekonna mõiste. Traditsiooniliselt on läänemaailmas perekonda defineeritud kui abielupaari koos lastega, kes jagavad ühist eluaset ning peresiseseid ülesandeid (Hansson 2011). Kahekümneenda sajandi esimesel poolel hakkas industrialiseerimise ning urbaniseerumise tõttu institutsioonil põhinev abielu nõrgenema, suurenes demokraatlike institutsioonide osakaal ning vähenes religioossete ja patriarhaalsete traditsioonide kontroll inimeste elu üle. (Burgess & Lock 1945, viidatud Cherlin 2004 kaudu). Inglehart ja Norris (2003) seostavad abielu osatähtsuse langust vabaabielude arvelt ilmalik-ratsionaalsete väärtuste domineerimisega traditsiooniliste väärtuste üle. Demograafilistest ning väärtushoiakulistest muutustest tulenevalt on vähenenud abielusuhetes olevate paaride osatähtsus ühiskonnas, paaridel on suurem valikuvabadus oma suhte määratlemisel ning perekonnaelu iseloomustab alternatiivide rohkus.

Kooselu kui abielu alternatiiv

Traditsiooniline perekonnamudel põhineb abielul, kuid kaasaegset perekonda ei defineerita üksnes abielusuhete kaudu. Seda, kas ning kes on pere, ütlevad inimesed ise (Vainu jt 2010). Ühiskondlike trendide muutustest lähtuvalt on abielu kõrval üha levinumaks kooseluvormiks vaba kooselu, millest tulenevalt on vajalik kohandada ka kaasaegse perekonna mõistet. Eesti ühiskonnas võib kooselu pidada abielusarnaseks ehk siis registreerimata kooselu on kujunenud alternatiiviks abielule (Kasearu, Kutsar 2011). Vaba kooseluga kaasnevad enamasti sarnased hüved nagu abieluga – püsisuhe, regulaarne seksuaalsuhe, ühine eluase, ühiste materiaalsete ressursside kasutus, lapsed jt, kuid vabaabielu on ametlikult registreerimata (Järviste jt 2008). Kuna kooselu on Eesti ühiskonnas aktsepteeritud alternatiiv abielule, ei tunnetata partnerid sageli vajadust oma suhet registreerida saamise eesmärgil. Eestis on järjepidevalt vähenenud abielust sündinud laste osatähtsus, 2012. aastal sündis vaid 41,6% lastest abielus vanematele (Eesti Statistikaamet 2014).

Ühiskondlike trendide muutustest lähtudes ei ole käesolevas töös eristatud abielus ning vabas kooselus elavaid paare ning võimutasakaalu analüüsimisel partnerite vahel on arvesse võetud nii abielu- kui kooseluvõimu käsitlevaid allikaid.

1.1.3 Võimu definitsioon

Võim üldises tähenduses on inimese võime tahte korral asju korda saata. Võim on ressurss, mida inimesed omavad ning see avaldub vaid suhete kontekstis, olles osa suhte kujunemise protsessist (Lips 1991). Lips (1991) kirjeldab võimu kui kauplemise ning kompromisside tegemise protsessi, mille käigus pannakse paika prioriteedid ja võetakse vastu otsused suhetes. McDonald (1980) defineerib võimu kui inimese võimet saavutada soovitud eesmärged või väljundeid, mõjutades teiste inimeste käitumist või luues tahtlikke mõjutusi. Samuti leiab McDonald (1980), et võim on süsteemi eripära, mitte indiviidi iseloomuomadus ning samuti on võim dünaamiline protsess, mida iseloomustab vastastikune põhjuslik seos. See tähendab, et võim on ajas ja ruumis muutuv ning vastastikkuse aspekt väljendab põhimõtet, mille kohaselt mõjutab ühe isiku käitumine teist ning vastupidi. Võim võib tuleneda mitmetest erinevatest teguritest, näiteks ressursiteooria kohaselt on võimu allikateks ressursid – nii materiaalsed kui mittemateriaalsed ning võimutasakaal inimeste vahelistes suhetes väljendab seda, kuidas on võim osapoolte vahel jaotunud.

1.2 Võimusuhteid käsitlevad teooriad

1.2.1 Ressursiteooria

Ressursiteooria kohaselt on võimu allikaks ressursside omamine. Kuigi enamasti keskendutakse rahalistele ressurssidele, eksisteerivad mittemateriaalsed ressursid, näiteks kultuuriline arusaam autoriteedist, kiindumuse tase partnerisse või sõltuvus partnerist, isiklikud ressursid nagu füüsiline atraktiivsus, iseloomuomadused ning kognitiivsed ressursid (McDonald 1980). Blood ja Wolfe (1960) jõudsid järeldusele, et võimutasakaal peresuhetes on nihkunud selle isiku kasuks, kes omab rohkem ressursse. Nende uurimistulemused näitasid, et mehe võim abielus sõltub tema ametialasest staatusest, sissetulekust ning positsioonist ühiskonnas. Need on mehe ressursid, millest oleneb tema võim võtta vastu otsuseid. Samuti mõjutab võimutasakaalu peres see, kas naine on tööga hõivatud ning kas peres on eelkoolialisi lapsi, kuna mittetöötav ning eelkoolialiste laste eest hoolitsev naine on mehest suuremal määral sõltuv. (Rodman 1967)

Samas ei võtnud Blood ja Wolfe arvesse kultuurilist konteksti, mis samuti mõjutab seda, kui võrd väärtuslikuks ühte või teist ressursi hinnatakse. Rodman (1967) analüüsis võimusuhteid erinevate kultuuride kontekstis ning leidis, et kultuur ning ühiskonnas levinud

hoiakud ja väärtused mõjutavad erinevate ressursside väärtust ning sellest lähtuvalt ka võimutasakaalu peresuhetes. Rodman (1967) jõudis erinevaid kultuure uurides järeldusele, et võimutasakaal abielusuhetes sõltub mehe ja naise ressursside suhtest ning kultuurilistest ettekirjutistest võimu jaotumise kohta abielusuhetes.

1.2.2 Sotsiaalse vahetuse teooria

Sarnaselt ressursiteooriale lähtub sotsiaalse vahetuse teooria põhimõttest, et inimese võime teisi mõjutada põhineb ressurssidel ning sõltub esimese kontrollist ressursside üle, mida teine isik ihaldab (Lips 1991). Ressursid võivad olla nii konkreetset - sissetulek, haridus, füüsiline jõud ning ametialane staatus kui ka abstraktsed - füüsiline atraktiivsus, armastus ja emotsionaalne sõltuvus (ibid.). Sotsiaalse vahetuse teooria kujutab partnerite vahelist suhet kui kauplemisprotsessi, mis peegeldab partnerite vastastikkust sõltuvust üksteisest (Blau 1964; Emerson 1976; Homans 1958, viidatud Rijt, Macy 2006 kaudu). Partnerid on üksteisest sõltuvad seetõttu, et üks isik omab ressursse, mida teine ihaldab, ja vastupidi, millest tulenevalt ei ole ühel partneril täielikku kontrolli teise üle.

Sotsiaalse vahetuse teooria kohaselt on partnerite vaheline kauplemine mitteametlik tegevus ning vahetuskaubaks on hüvitised, mis on tehtud isikliku kasu saamise eesmärgil ning mille eest oodatakse vastuteenet (Rijt & Macy 2006). Kui üks osapool omab vähem ressursse kui teine ning osutab järjepidevalt väiksema väärtusega hüvitisi kui partner, tekitab see pikas perspektiivis suhetes pingeid ning mõjutab võimutasakaalu peresuhetes (Homans 1958). Rijt ja Macy (2006) leiavad, et hüvitised on vahend teostada võimu partneri üle. Kui ühe partneri poolt tehtud hüvitised on järjepidevalt suurema väärtusega, tunnetab teine osapool partneri ülemvõimu peresuhetes ning sellest lähtuvalt vajadust või kohustust loovutada osa kontrollist partnerile.

1.2.3 Feministlik perspektiiv

Feminism on ideoloogia, mille eesmärgiks on luua maailm naiste ja meeste sotsiaalse võrdsuse alusel ning seondub organiseeritud naisliikumisega naiste võrdõiguslikkuse saavutamiseks (Humm 1995, viidatud Laas 2000 kaudu). Feministid lähtuvad uskumusest, et naised ja mehed ning feminiinsus ja maskuliinsus peaksid olema võrdsel määral väärtustatud (Wood 1995). See tähendab, et meessugu ei tohiks domineerida naissoo kui ajalooliselt vähemväärtuslikuks peetud sugupoole üle. Feministid uurivad erinevaid struktuurseid, kultuurilisi, ajaloolisi ning inimestevaheliste suhete tingimusi, mis loovad naiste ja meeste

eristamist ning kinnitavad võimusuhteid naiste ja meeste vahel (Thompson, Walker 1995). Feministid lähtuvad ebavõrdsuse ning võimu jaotumise uurimisel naiste ja meeste vahel erinevatest aspektidest. Feminism kui ideoloogia hõlmab endas mitmeid teooriaid ja lähenemisi, mis lähtuvad naiste rõhutuse uurimisel erinevatest põhjustest ja teguritest.

Liberaalse feminismi esindajad usuvad, et allasurutus ühiskonnas seisneb meestega võrdsete sotsiaalsete ja poliitiliste õiguste puudumises. Liberaalne feminism pooldab vahetegemist avaliku ja isikliku elu vahel ning avaldab arvamust individuaalse teostuse kasuks, mis oleks vaba määratletud soorollide kitsendustest. (Humm 1995, viidatud Laas 2000 kaudu)

Radikaalsed feministid peavad naiste allasurutuse peamiseks põhjuseks meeste ja naiste erinevat bioloogilist sugu ning peavad naiste peamiseks rõhumise vahendiks perekonda, mis asetab naised seksuaalsesse orjusesse ja pealesunnitud emaseisusesse (Laas 2000). Radikaalne feminism väidab, et naiste rõhumine tuleneb naiste liigitamisest naiste sookuluuvuse alusel meeste klassile alluvaks klassiks ning radikaalsete feministide eesmärgiks on sellise soo- ja klassisüsteemi hävitamine (Humm 1995, viidatud Laas 2000 kaudu).

Marksistlikud feministid usuvad, et naise roll muutub koos sotsiaalmajanduslike ja ajalooliste tingimuste muutumisega ning naiste rõhumise analüüsimisel lähtutakse materialismist, mitte bioloogilistest tunnustest (Laas 2000). Marksistliku feminismi eesmärgiks on kirjeldada naiste allutatuse materiaalsel baasil ning suhteid tootmisviiside ja naiste staatuse vahel (Humm 1995, viidatud Laas 2000 kaudu). Nad taotleavad sotsiaalpoliitilisi reforme, mis tagaksid naistele võimaluse osaleda ühiskondlikus sfääris võrdselt meestega, ning et naiste õigused oleksid ka seadustega kindlustatud (ibid.).

Sotsialistlik feminism on üks Lääne feminismi peamisi teooriaid ja usub, et naised on teisejärgulised kodanikud patriarhaalses kapitalismis. Sotsialistlik feminism väidab, et meestel on eriline materiaalne huvi naiste domineerimise osas. Sotsialistlik feminism võtab arvesse ka tasustamata töid, näiteks naiste poolt koduses sfääris tehtavaid majapidamistöid. (Humm 1995, viidatud Laas 2000 kaudu) Sotsialistlike feministide taotluseks on eelarvamuslikud suhtumised naiste töökoormuse kohta kummutada ning anda rohkem informatsiooni naiste ja tasustatud töö suhetest, kuna ollakse veendunud, et kodutööd on samuti töö ja seda tuleb arvestada.

Susan Muller Okin (1989) rõhutab oma raamatus "*Justice, Gender and the Family*" sugudevahelise ebavõrdsuse allikana perekonda (Kymlicka 1991). Feministid peavad perekonda üheks ebavõrdsuse allikaks ning leiavad, et peresuhetes avalduv ebavõrdsus

kandub edasi avalikku sfääri, nõrgestades naiste positsiooni ühiskonnas. Feminismi üheks eesmärgiks on ümber mõtestada perekonna kontseptsioon (Thompson, Walker 1995). Perekonna analüüsimisel feministlikest perspektiividest lähtudes keskendutakse enamasti perekonna olemusele, partneritevahelisele tööjaotusele ning laste hooldamisele.

Emasid peetakse enamasti lapse esmasteks hooldajateks, mistõttu teevad tüdrukud elus sageli hariduslikke ning töölaseid valikuid, mis ei takista neil ühiskonna poolt ette määratud rolli täitmast (Okin 1989, viidatud Kymlicka 1991 kaudu). Sellest tulenevalt spetsialiseeruvad naised suurel määral hooldamisele suunatud valdkondadele ning töökohti valitakse sageli tööaja paindlikkuse järgi, et ühitada töö- ning pereelu (ibid.) Seetõttu on naiste sissetulek enamasti väiksem kui meestel ning nad on ühiskonnas meestega võrreldes kehvemal positsioonil. Meeste ja naiste ebavõrdne positsioon suureneb veelgi, kui laste sünni korral jääb naine koduseks (Okin 1989, viidatud Kymlicka 1991 kaudu). Sel perioodil on mehel võimalik suurendada oma tööalast kompetentsi ja oskusi ning karjääriredelil edasi pürgida, samal ajal kui naine kaotab oma sotsiaalset kapitali. Naise ja emana kodus olles võib muutuda naine oma mehest suuremal või vähemal määral sõltuvaks.

Okin (1989) viitab erinevatele uuringutele tuginedes, et mehed kasutavad fakti, et nende sissetulek on naiste omast suurem, rakendamaks võimu partneri üle otsuste tegemise küsimuses perekonnaelu erinevates valdkondades (Kymlicka 1991). Ta viitab samuti sellele, et naised ei ole rahul koduste tööde jaotusega peres (ibid.). Perekonnaliikmete vaheline tööjaotus on peresisese kokkuleppe tulemus, ent kodused majapidamistööd on jäänud vaatamata kõigile majanduslikele ja kultuurilistele saavutustele enamasti naiste kanda. Selle põhjenduseks võib tuua naiste majandusliku sõltuvuse partnerist, mistõttu on naised meestega võrreldes paarisuhtes ebavõrdses positsioonis. Lahkumineku korral naiste elatustase langeb drastiliselt, samal ajal meeste elatustase enamasti tõuseb. Seetõttu on suhte jätkumine naise seisukohalt olulisem ning sellest tulenevalt rahuldutakse ebavõrdse tööjaotusega peres ning samuti mehe suurema võimuga võtta vastu kogu peret puudutavaid otsuseid. (Okin 1989, viidatud Kymlicka 1991 kaudu)

Okin (1989) näeb ebavõrdsuse vähendamise võimalustena meeste panuse suurendamist laste eest hoolitsemisel, emade võimaluste suurendamist tööturul aktiivseks osalemiseks, kõrgkvaliteediliste lastehoiuteenuste tagamist ning paindlike töövormide rakendamist (Kymlicka 1991). Safilios-Rothschild (1976) leiab, et naistel on võimalik suurendada oma võimu perekonnas läbi juurdepääsu tagamise sotsiaalmajanduslikele ressurssidele, eelkõige

sissetuleku suurendamise ning parema sotsiaalse staatuse saavutamise kaudu. Mida rohkem sotsiaalmajanduslikke ressursse naispartner omab, seda suurem on tõenäosus saavutada meespartneriga võrreldes samaväärne võim perekonnas, võtta vastu tähtsamaid otsuseid ning jaotada kodused tööd võrdsematel alustel.

1.3 Võimutasakaalu avaldumine peresuhetes

Võimutasakaal peresuhetes avaldub erinevates vormides ning põhineb enamasti sellel, kuidas võetakse peres vastu otsuseid. Otsustusprotsessi puudutavates küsimustes on oluline teha kindlaks, kes kontrollib olukorda peres ning määrab kindlaks oluliste otsuste raamistikku, kes reaalselt võtab vastu otsuseid ning kes määrab delegeeritud võimu puhul kindlaks isiku, kellele otsustusõigus antakse (McDonald 1980).

Võimubaasid

Psühholoogid John French ja Bertram Raven (1959) on kirja pannud viis võimubaasi, mille alusel avaldub ühe isiku võim teise üle. Nendeks on hüvitusvõim, sunnivõim, legitiimne võim, esindusvõim ning ekspertvõim. Hüvitusvõimu aluseks on ühe isiku võime teist premeerida, mis suurendab tõenäosust, et premeeritav tunneb vajadust või soovi sellele isikule meele järgi olla ning tema tahtmisi ellu viia (French, Raven 1959). Samuti võib võim tugineda karistamisel ehk negatiivsete tagajärgedega ähvardamisel. Sunnivõimu puhul survestab üks partner teist, mille tulemusena on hirmutatav nõus tegema koostööd ning sunnimeetmete rakendaja soove täitma (French, Raven 1959). Üks keerulisemaid vorme on legitiimne võim, mille puhul võimule allutatud isik tunnetab võimu rakendaja autoriteeti ning tema õigust teisi mõjutada (ibid.). Legitiimne võim tuleneb sageli kultuurilisest kontekstist, kus patriarhaalses ühiskonnas on mees perekonnapea ning omab võimu naise üle. Lisaks võib üks isik alluda teisele, kuna soovib võimu rakendajaga samastuda. Esindusvõimu korral on teisele eeskujuks ning autoriteediks oleval isikul võimalik teistega manipuleerida (French, Raven 1959). Sellist laadi võimusuhte avaldub enamasti vanema ja lapse vahelise suhte kontekstis. Ekspertvõim tugineb ühe isiku eeldatavate teadmistel ja oskustel mõnel kindlal alal, näiteks meditsiiniharidus (ibid.). Isik, kellel vastavad teadmised ja kogemused puuduvad, tunnetab oma ebakompetentsust vastaval alal ning lähtuvalt teise isiku kompetentsist loovutab talle võimu iseseisvalt ning oma tahte kohaselt tegutseda.

Patriarhaalses ühiskonnas avaldub ühe isiku võim paarisuhtes teise üle enamasti legitiimsena, kuna nii mees kui naine aktsepteerivad ühe partneri ülemvõimu suhtes ning ebavõrdust võimusuhtes ei teadvustata. Ekspertvõim avaldub näiteks tehnikaseadmete ning auto soetamisel - naised loovutavad oma otsustusõiguse meespartnerile vastavate teadmiste puudumise tõttu. Hüvitusvõim põhineb enamasti sissetulekute erinevusel, mille tõttu on suurema sissetulekuga isikul rohkem võimalusi partnerile materiaalseid hüvesid pakkuda. Selle tulemusel tunnetab väiksema sissetulekuga isik vajadust kompenseerida partneri poolt tehtud hüvesid, sageli näiteks otsustusvõimu loovutamise näol.

Kontroll materiaalseste ressursside üle

Võimutasakaalu analüüsimisel peresuhtes on ressursiteooriast tulenevalt peamiseks aspektiks materiaalseste ressursside kontrollimine ning rahaliste otsuste tegemine, mis omakorda mõjutab teisi perekonnaelu valdkondi. Vogler, Lyonette ja Wiggins (2008) kirjeldavad kahte erinevat perekondadele iseloomulikku majandamise süsteemi - esimese raames toimib perekond kui üks terviklik majandusüksus, kus ressursse kasutatakse ühiselt ning teise puhul hoitakse materiaalsed vahendid eraldi. Kui partnerite jaoks on raha kollektiivne omand, siis on kontroll ühe partneri käes või tehakse majanduslikud otsused ühiselt. Kui raha on mõlema partneri individuaalne omand, siis jaotatakse kollektiivsed kulutused või erinevad kohustused partnerite vahel enamasti võrdselt. (Vogler jt 2008)

Viimase 10-15 aasta jooksul on toimunud muutused materiaalseste ressursside kontrollimises partnerlussuhtes. Traditsioonilisele heteroseksuaalsele abielule eelistatakse üha enam individualistlikke intiimsuhteid, mille raames saavad partnerid ise otsustada, kuidas nad soovivad koos elada, selle asemel et kohanduda traditsiooniliste soorollidega (Vogler jt 2008). Individualistlike intiimsuhte puhul on olulisteks aspektideks partnerite suurem vabadus iseseisvalt võtta vastu otsuseid ning kontrollida isiklikke materiaalseid ressursse, mis avaldub sissetulekute lahus hoidmises. Osaliselt ühine otsustamine kulutuste üle väljendab näiliselt võrdsust partnerite vahel, kuna sellisel juhul ei ole üks partner teisest sõltuv ning loobutud on traditsioonilisest peamise leivateenijaga peremudelil. Ebavõrdsus individualistlikes partnerlussuhtes avaldub teisiti kui peredes, kus raha on kollektiivne omand ning otsustamine toimub suuremal või vähemal määral ühiselt. Peamiselt tuleneb ebavõrdsus sellisel juhul sissetulekute erinevusest. Partner, kes teenib teisest rohkem, tunnetab sageli suuremat võimu võtta vastu perekondlikke otsuseid või otsustada suuremate kulutuste üle. (Vogler jt 2008)

Rahaliste otsuste tegemine peres

Lips (1991) leiab, et kontroll ressursside kasutamise üle on seotud sissetulekuga - isikul, kes teenib rohkem, on suurem õigus väljaminekute üle otsustada. Ta leiab, et põhirõhk on sissetuleku suurusel, kuna naiste tööhõive on tõusnud ning mees pole enam peamine leivateenija peres. Soolise palgalõhe, naiste kehvema positsiooni tõttu tööturul, laste eest hoolitsemise vajaduse tõttu tööturult eemale jäämise jt tegurite mõjul on naiste sissetulek siiski jätkuvalt meeste omast väiksem, mistõttu võib eeldada, et naistel on enamjaolt vähem võimalusi võtta vastu materiaalseid otsuseid.

Rahaliste otsuste tegemist peresuhetes on põhjalikult analüüsinud Frances Woolley (2003), kes kirjeldab materiaalse otsuste tegemist abikaasade vahel kahest vaatevinklist, analüüsides suuremate rahaliste otsuste tegemist ning igapäevakulutuste planeerimist. Nii üldiste materiaalse otsuste tegemise kui igapäevakulutuste planeerimise puhul on naised ja mehed üksmeel, et kõik otsused võetakse vastu ühiselt (Woolley 2003). Samas argipäeva väljaminekuid analüüsides, leidis Woolley (2003), et naised tegelevad igapäevaelu planeerimisega tunduvalt rohkem kui mehed ning suuremate väljaminekute tegemisel on meeste osatähtsus suurem. McDonald (1980) leiab, et delegeeritud võim seisneb sageli mitteolulisemate ning aeganõudvate otsuste vastuvõtmise delegeerimises suhtes vähem võimu omavale partnerile, näiteks igapäevakulutuste planeerimine jääb naise kanda ning suuremate väljaminekute korral on võim rohkem materiaalseid ressursse omaval mehel. Samale järeldusele jõudsid ka Vogler jt (2008), kes kirjeldasid kulutuste tegemist perekonnas kahest aspektist - naised tegelevad igapäevaste kulutuste planeerimisega ning meestel on peamise leivateenijana võim teha suuremaid otsuseid. Naised kulutavad peamiselt kollektiivsetele ostudele- toidule, majapidamistarvetele ja lastetarvetele, samas meeste kulutused on rohkemal määral seotud individuaalsete huvide ja hobidega (Vogler jt 2008).

Analüüsides materiaalse otsuste tegemist majapidamises, jõudis Vogler (1998) järeldusele, et lisaks sissetuleku suurusele mõjutavad otsuste tegemist ning võimutasakaalu kultuurilised ja ideoloogilised faktorid. Naise iseloomuomadustest on olulisemad mehe haridustase ning tema hoiakud ja väärtused. Samuti on oluline roll kasvukeskkonnal ning sotsialiseerumisprotsessil. Egalitaarse peremudeli puhul, kus enamik otsuseid võetakse vastu mehe ja naise poolt ühiselt, on mees enamasti kõrgelt haritud, ei poolda traditsioonilisi väärtushinnanguid ning ta on kasvanud peres, kus mees ja naine olid võrdsel positsioonil ning võtsid otsuseid vastu ühiselt.

Koduste tööde jaotus

Lisaks rahaliste ressursside kontrollimisele iseloomustab võimuhete iseloomu perekonnas koduste tööde jaotus, kuna väljendab seda, kellel on võim võtta vastu tööjaotusega seonduvaid otsuseid ning millistest teguritest lähtutakse koduste tööde jaotamisel. Tööjaotuse analüüsimine annab informatsiooni selle kohta, kuidas ning millistel alustel on ülesanded partnerite vahel jaotatud.

Partneritevaheline tööjaotus on seotud tasustatud ning tasustamata tööde mõistetega. Tasustatud tööd on seotud sissetuleku teenimisega seonduvate tegevustega ehk palgatööga, tasustamata tööd on enamasti seotud laste ning koduse majapidamisega ning nende eest töötasu ei saada (Bittman, Wajcman 1999). Tasustamata tööde alla kuuluvad Madoc-Jones, Beryl ja Coates'i (1996) järgi kodused majapidamistööd - söögitegemine, koristamine, pesupesemine jt; lastehoiu, eakate pereliikmete ja eakate vaimse ja füüsilise hooldamisega seonduvad tööd; sisseostude tegemine kodumajapidamise tarbeks ning sotsiaalse suhtlemisega seotud tööd - külaliste vastuvõtmine, perekondlike ja kalendritähtpäevade tähistamine, traditsioonide ja tavade järgimine jt (Talves 2011:103).

Traditsioonilise perekonnamudeli kohaselt oli mees leivateenija, kelle ülesandeks oli hoolitseda pere materiaalse olukorra eest, ning naine oli vastutav koduse majapidamise, laste kasvatamise ning mehele moraalseks toeks olemise eest. Tänapäeva ühiskonnas on selline mudel aegunud – enamik naisi käib täis- või osaaajaga tööl ning omavad isiklikku sissetulekut. Kuigi kaasaegne perekonnamudel on kaasa toonud võrdsema tööjaotuse perekonnas, on siiski üsna suur osatähtsus traditsioonilisi soorolle taastootvatel käitumismallidel. Üldlevinud uuringute tulemusteks on, et naised teevad enam tasustamata kodutöid ja mehed kulutavad päevas enam aega tasustatud tööle ehk realselt raha teenimisele.

Naised kulutavad meestest rohkem aega majapidamisele ja perekonnale, kuid peale ajaliste erinevuste esinevad suured erinevused ka majapidamistööde jaotuses naiste ja meeste vahel. Töö tegija ning selle iseloomu alusel saab kodused tööd jaotada meeste ja naiste töödeks. Meestetöödeks peetakse traditsiooniliselt mitmesuguseid juhutöid majapidamises, mille tegemist on võimalik paindlikult planeerida, need on sageli huvitavamad ning vähem rutiinsed kui naistetöid ning sagedamini tehtavad õues (Tasuja 2011). Peamiselt vastutavad mehed remondi tegemise, auto korrashoiu ning aiatööde eest. Seevastu naistetöödeks peetakse rutiinseid, vähem loomingulisi ning siseruumides tehtavaid tegevusi ning neid tajutakse sageli koormavana kui meestetöid (Tasuja 2011). Naistetöödeks peetakse näiteks söögitegemist,

koristamist, pesupesemist jt. 2010. aastal kulus naistel majapidamise ja perekonnaga seotud töödele keskmiselt neli tundi päevas. Meeste panus kodutöösse oli naiste omast keskmiselt poolteist tundi lühem (Tasuja 2011).

Feministlikest perspektiividest lähtudes peituvad ebavõrdse tööjaotuse juured ebavõrdses võimujaotuses meeste ja naiste vahel. Feministid on seisukohal, et tasutamata tööde jaotamisel partnerite vahel on peamiseks mõjuteguriks sugu, mitte ratsionaalne ressursside kasutus. (Bittman, Wajcman 1999) Ka McGinnity ja Russelli (2008) järgi võib ebavõrdne kodutööde jaotus olla tingitud leibkonna võimusuhetest, kuid nemad keskenduvad võimusuhte analüüsimisel ressurssiteooriale, millest lähtudes tegeleb majapidamise kui vähem ihaldusväärse tööga partneritest see, kellel on leibkonnas vähem ressursse (nt madalam haridus, palk või ametikoht).

Vaba aja kasutus

Lisaks kontrollile ressursside üle ja koduste tööde jaotusele iseloomustab võimusuhteid perekonnas vaba aja kasutamine ning sellega seonduvate otsuste vastuvõtmine. Isik, kel on perekonnas suurem võim, võtab sageli vastu otsuseid selle kohta, mida perega ühiselt ette võetakse ning kuhu minnakse. Samuti mõjutab võimutasakaal seda, kui palju on partneritel individuaalset vaba aega ning kuidas seda aega sisustatakse.

Aeg jaotub tasustatud töö, tasustamata töö, enesehoolitsuse ja vaba aja tegevuste vahel. Vaba aeg on seega aeg, mis jääb alles peale enese eest hoolitsemise, palgatööle pühendumise ning kodu ja perekonnaga seotud kohustuste täitmise (Bittman, Wajcman 1999). Võrreldes 10 aasta taguse ajaga on inimestele enim lisandunud vaba aeg ning vähenenud tasulisele tööle ja kodutöödele kulutatud aeg (Tasuja 2011). Seda eeskätt tänu kodumasinatete ja tehnoloogia arengule ning teatud määral ka ebavõrdsuse vähenemisele koduste tööde jaotuses meeste ja naiste vahel. Partnerite vaba aja veetmine sõltub suures osas sellest, kas peres on alaealisi lapsi. Lastega peredes on vanemate vaba aeg enamasti aeg perega (Tasuja 2011). Mida nooremad on lapsed, seda vähem on vanematel aega vaba aja veetmiseks omaette (Tasuja 2011). Eriti suur erinevus ilmneb väikelaste emade puhul, kes peavad hoolitsema laste füsioloogiliste vajaduste eest, samas kui mehed keskenduvad peamiselt lastega mängimisele ning teistele lõõgastavatele tegevustele (Bittman, Wajcman 1999).

Bittman ja Wajcman (1999) leiavad, et kuigi meeste ja naiste vahel ei ilmne suuri erinevusi vaba aja hulga omamises, saab vaba aja kvaliteedi mõõtmise tulemuste põhjal öelda, et

meestel on rohkem kvaliteetset vaba aega kui naistel, kuna naiste vaba aeg on katkestatud ning kombineeritud kohustuslike tegevustega. Siia alla kuuluvad eelkõige laste ning majapidamisega seonduvate kohustuste täitmine.

Laste saamise mõju võimutasakaalule

Oluline tegur, mis mõjutab võimusuhteid partnerite vahel, on laste olemasolu, kuna laste saamisega kaasnevad muutused sissetulekutes, ressursside kasutuses, koduste tööde mahus ja jaotuses ning partnerite ajakasutuses. Selleks, et end täielikult lapse eest hoolitsemisele pühendada, on enamikel juhtudel naine sunnitud mõneks ajaks töölt puuduma, mille tõttu muutub naine mehest suuremal või vähemal määral sotsiaalselt, majanduslikult ning emotsionaalselt sõltuvaks (Giespelle 1971). Sel perioodil väheneb naise sissetulek, ta kaotab oma tööalase positsiooni, väheneb kompetents ning oskuste tase.

Uuringud on näidanud, et lapsevanemaks olemine toob kaasa märksa traditsionaalsema tööjaotuse naiste ja meeste vahel (McGinnity ja Russell 2008). Suureneb koduste tööde maht ning lapsega kodus oleval vanemal on rohkem tasustamata tööga seonduvaid kohustusi ning vähem kvaliteetset vaba aega. Samuti ilmnevad soolised erinevused lastehoiule kulutatud ajas ning mehed tegelevad lastega vähem kui naised. Naised tegelevad meestest oluliselt rohkem laste füüsilise hoidmise ja nende järele vaatamisega (Tasuja 2011). Laste sotsiaalsele hoidmisele, mille alla kuulub lapse õpetamine, talle ettelugemine, temaga mängimine ja rääkimine, tema saatmine ja transportimine, kulub naistel ja meestel umbes sama palju aega (ibid.).

Laste ja koduse majapidamise eest hoolitsemine on tasustamata töö ning sellest tulenevalt on naise sissetulek ning panus pere eelarvesse partneri omast oluliselt väiksem. Seega võib kõike eelnevat arvesse võttes eeldada, et laste saamise tagajärjel nihkub võimutasakaal partnerlussuhetes - suureneb naise sõltuvus partnerist ning väheneb võim perekonnas võtta vastu otsuseid.

1.4 Eesti sotsiaalpoliitiline kontekst

Soolise võrdõiguslikkuse areng Eestis

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaselt on sooline võrdõiguslikkus on naiste ja meeste võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus tööelus, hariduse omandamisel ning teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel (RT I 2004, 27, 181). Sooline võrdõiguslikkus toetub inimõiguste põhimõttele mitte olla diskrimineeritud oma soolise kuuluvuse tõttu ning inimeste võrdne kohtlemine ja diskrimineerimise kaotamine on demokraatia ja ühiskondliku arengu oluliseks alustalaks. Sellest tulenevalt on viimaste aastakümnete jooksul hakatud varasemaga võrreldes olulisemalt rohkem hakatud tähelepanu pöörama soolise ebavõrdsuse kaotamisele. 1970ndatel aastatel oli eesmärgiks otsese diskrimineerimise elimineerimine seadusandlike aktide läbi, 1980ndatel aastatel hakati keskenduma *de facto* võrdõiguslikkuse saavutamisele teadlikkuse tõstmise ning erimeetmete rakendamise kaudu ning 1990ndatel aastatel lisandus läbiva põhimõttena mõlema sugupoole ja nendevaheliste suhetega arvestamine, mis nõuab süsteemset lähenemist. (Sotsiaalministeerium 2004) Soolise ebavõrdsuse vähendamise ning võrdõiguslikkuse saavutamise eesmärgil hakati vastavad põhimõtteid integreerima valdkondlikesse eesmärkidesse.

Alates 2004. aastast, mil Eesti liitus Euroopa Liiduga, on soolise võrdõiguslikkuse süstemaatiline arendamine Eesti riigi üks strateegilisi eesmärke. Soolise võrdõiguslikkuse seaduse vastuvõtmise nägi ette Vabariigi Valitsuse tegevuskava Eesti integreerumiseks Euroopa Liitu. Soolise võrdõiguslikkuse seadus (SoVS) jõustus 1. mail 2004. aastal, samal päeval, mil Eesti Liitus Euroopa Liiduga. SoVS paneb paika soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte rakendamise raamid: sätestab ühiskonna eesmärgid soolise võrdõiguslikkuse poole püüdlemisel ja eesmärgi saavutamise vahendid ning kohustuste täitmise eest vastutajad (Albi jt 2010). Kuigi sooline võrdõiguslikkus puudutab kõiki ühiskonnaelu valdkondi, ei kohaldata seadust perekonna või eraelu suhetes, mistõttu on peres soolise võrdõiguslikkuse edendamist keeruline reguleerida (ibid.).

Ülevaade soolisest ebavõrdsusest Eestis

Soolise võrdõiguslikkuse poole püüdlemisel on oluline, et nii meestel kui naistel oleks võimalik end vabalt valitud erialal teostada. Suurimaks takistuseks sel teel on ühiskonnas levinud soostereotüübid ehk mingis kultuuris ja ajaperioodil kehtivad üldised jagatud arusaamad naiste ja meeste olemuse kohta (Marling 2011). Samuti mõjutavad inimeste karjäärivalikuid soorollid ehk õpitud käitumisviisid ühiskonnas, mis määravad, milliseid tegevusi, töid ja kohustusi tajutakse naistele ja meestele omastena (ibid.). Soostereotüüpide ning –rollide tõttu peetakse paljusid töö- ning tegevusalasid vaid naistele või meestele sobivaks.

Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (2009) andmetel on Eesti tööturg Euroopa Liidu riikide seas kõige enam sooliselt jaotunud ehk Eestis eristuvad selgelt niinimetatud naiste- ja meeste ametid (Vainu jt 2010). Näiteks sotsiaalhoolekanne ning tervishoid on valdkond, kus on valdavalt naiste suur ülekaal. Enamjaolt on niinimetatud naisteametite palgatase madalam kui ameti- ja tegevusalad, kus töötavad enamasti mehed. Lisaks horisontaalsele segregatsioonile ehk tegevusalade jaotumisele naiste ja meeste aladeks, valitseb Eesti tööturul vertikaalne segregatsioon, mis väljendub erinevustes positsioonide jaotumises naiste ja meeste vahel. Soolise võrdõiguslikkuse monitooringu (2009) andmetel töötab 40% naistest organisatsioonis, mille juhtkonna moodustavad enamuses mehed, seevastu vaid 6% meestest töötab asutuses, mille juhtkonnas on esindatud enamasti naised (Vainu jt 2010). Seega valitseb Eestis olukord, kus naissoost (tipp)juhte on meestest oluliselt vähem. Tööturu segregatsioon on üks peamisi põhjuseid, miks on Eestis järjepidevalt Euroopa Liidu kõrgeim palgalõhe – ligikaudu 30% (Eurostat).

Naiste positsiooni tööturul ning ühiskonnas mõjutavad samuti naiste ja meeste erinevused ajakasutuses. Eestis osalevad naised ja mehed tööhõives üsna võrdsel määral, kuid kodutöodes on suur lõhe naiste kahjuks. Eesti ajakasutuse uuringu (AKU) kohaselt kulutavad naised nädala sees kodutöödele üle tunni aja rohkem kui mehed (Tasuja 2011). 2010. aastal kulus naistel majapidamise ja perekonnaga seotud töödele keskmiselt neli tundi päevas, samas meeste panus oli keskmiselt poolteist tundi lühem (ibid.). Tööjaotust leibkonnas mõjutab suurel määral laste olemasolu, suurendades nii kodutööde kui tasulise töö kestust, ent laste saamine suurendab naistel kodustele töödele kulutatud aega ehk tasustamata töö mahtu rohkem kui meestel (Tasuja 2011).

Kõike eelnevat arvesse võttes võiks eeldada, et Eesti peredes on võim partnerite vahel ebavõrdselt jaotunud ning naistel on väiksem otsustusõigus peres. Soolise võrdõiguslikkuse monitooringust (2009) ilmneb, et valdavalt ei ole eestlaste seas levinud hoiak, et suurema sissetulekuga isikul peaks peres olema suurem otsustusõigus, samas meeste seas on selline arvamus enam levinud kui naiste seas, meestest nõustub selle väitega 14%, naistest 9%. Võrreldes 2005. aastaga on kasvanud inimeste arv, kelle arvates ei peaks kodutööde jaotus ning otsustusõigus peres sõltuma partnerite sissetulekust (Vainu jt 2010). Valdavas osas Eesti peredes otsustatakse pereelu puudutavaid olulisemaid küsimusi partnerite poolt ühiselt, erinevused ilmnevad ühes konkreetses valdkonnas, milleks on pere jaoks vajalike suuremate kulutuste või väljaminekute tegemine. Elanikkonnaküsitluse „Eesti 2008“ andmetel leiab alaealiste lastega perede kontekstis 27% meestest ning 9% naistest, et pere suuremate kulutuste üle otsustab mees (Hansson 2010). Tähelepanuväärne on asjaolu, et mehed tajuvad oma võimu ning otsustusõigust suuremana kui seda teevad naised, mis võib viidata sellele, et osa mehi tunnetab oma suuremat võimu leibkonnas, kuid naised seda ei teadvusta.

1.5 Uurimisprobleem

Võimutasakaalu uurimine partnerlussuhetes on üsna uus ning vähe uuritud valdkond, mille tagaplaanile jäämise põhjenduseks võib tuua vastuolu inimeste privaatsuse austamise ja perede eraellu sekkumise vahel. Samas on ebavõrdne võimujaotus perekonnas ning ühe partneri domineerimine teise üle mitmete probleemide allikaks, sealhulgas paarisuhtevägivalla ning naiste vaesuse üheks peamiseks põhjuseks. Peresuhetest pärinevad käitumismallid kanduvad edasi ühiskonda, seega on meeste ja naiste vahelistel võimusuhetel eraelus oluline mõju naiste ja meeste võimutasakaalule ühiskonnas.

Eestis on suurim palgalõhe Euroopas, samuti on madal naiste esindatus juhtivatel ametikohtadel, meestel on valdavalt kõrgem positsioon ühiskonnas ning eeldatavalt suurem mõjuvõim peresuhetes. Kuigi erinevatel andmetel (nt Vainu jt 2010) ei taju suur osa naistest ning enamik mehi, et Eestis on meestel parem positsioon kui naistel, võib see teatud määral tuleneda asjaolust, et ei tajuta ebavõrdsust peresuhetes, mis omakorda on naistele ja meestele omistatud soorollide taastootmise ning traditsiooniliste väärtuste domineerimise tulemus.

Võimutasakaal peresuhetes sõltub erinevatest teguritest – sissetulek, haridus, sotsiaalne staatus jt. Laste saamine mõjutab naise elukorraldust suuremal määral kui partneril –

enamasti väheneb isiklik sissetulek ja seeläbi suureneb majanduslik sõltuvus partnerist, samuti kaotab naine lapsehoolduspuhkuse ajal sotsiaalset kapitali ning tal ei ole võimalik karjääriredelil edasi pürgida. Vastupidiselt millele võib mees kulutuste suurenemise ning sissetulekute vähenemise kontekstis tunda vajadust kulutada rohkem aega palgatööle. Sellest tulenevalt nihkub peresuhetes võimutasakaal, kuna naine tunneb end partnerist majanduslikult sõltuvana ning erinevate tegurite koosmõjul oleks naisel suhte lõppemise korral rohkem kaotada, seega loovutab ta kas teadlikult või alateadlikult osa oma otsustusvõimust teisele osapooltele. Samuti tunnetab meespool õigust peamise leivateenijana otsustada suuremate kulutuste ning tähtsamate küsimuste üle.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on analüüsida, kuidas mõjutab laste saamine võimutasakaalu partnerite vahel ning kas laste saamine ning vajadus nende eest hoolitseda muudab naise mehest sõltuvaks ning vähendab naise võimu otsustusprotsessides võrdväärselt osaleda.

Uurimisküsimused:

Kuidas mõjutab laste saamine koduste tööde jaotust peres?

Kuidas mõjutab laste saamine kontrolli materiaalsete ressursside üle partnerite vahel?

Kuidas mõjutab laste saamine partnerite ajakasutust ning vaba aja veetmise võimalusi?

II PEATÜKK: METOODIKA

2.1. Metodoloogiline lähtekoht

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgist ning uurimisküsimustest lähtudes on asjakohane kasutada uurimuse läbiviimiseks kvalitatiivset lähenemist, kuna võimusuhted perekonnas on sotsiaalne nähtus, mida ei ole võimalik mõõta, vaid kirjeldada inimeste individuaalsete tõlgenduste ehk tegelikkusele omistatud tähenduste kaudu. Õunapuu (2014: 62) kirjeldab erinevate autorite kirjelduste alusel kvalitatiivse uurimistöo üldise funktsiooni, milleks on tegelikkuse varjatud tahkude ilmutamine ning neile tähenduste andmine. Võimutasakaal peresuhetes ei avaldu vahetult vaid vajab ilmutamist ehk nähtavaks tegemist ning püüid mõista võimusuhte iseloomu partnerite vahel eeldab uuritava nähtuseni jõudmist ja varjatud aspektide avastamist. Kvalitatiivsed uurimused sisaldavad sotsiaalsete suhete detaile, konteksti, liikumapanevaid jõudusid ja inimeste hoiakuid, mis hõlmavad enamat kui on väliselt nähtav (Õunapuu 2014: 61).

2.2. Andmekogumismeetod

Uurimuse raames viisin läbi intervjuud, mis võimaldavad analüüsida varjatuid valdkondi ning uurida tundlikke ja delikaatseid teemasid, mis ei ole kättesaadavad vaatluse ja küsimustikega (Hirsjärvi jt 2005:192). Võimusuhteid partnerite vahel sageli ei teadvustata, kuuludes peresuhete varjatud aspektide valdkonda. Võimutasakaalu uurimisel on oluline roll partneritevahelise materiaalsete ressursside jaotuse analüüsimisel, ent andmeid selle kohta on keeruline koguda, eeskätt seetõttu et teema on delikaatne ning võib tunduda sekkumisena inimeste eraellu.

Andmete kogumiseks on kasutatud poolstruktureeritud intervjuu meetodit, mis on osaliselt standarditud vestlus. Poolstruktureeritud intervjuu korraldus on osaliselt reglementeeritud ning intervjuu alustamiseks pannakse kirja konkreetsed teemad ja üldised küsimused. Poolstruktureeritud intervjuus kasutatakse avatud lõpuga küsimusi, mille sõnastus on paindlik ning mille järjekorda võib intervjuu käigus vastavalt situatsioonile muuta. (Õunapuu 2014: 171-172) Intervjuud viisin läbi mõlema partneriga samaaegselt ehk kasutatud on paariintervjuu meetodit, mis võimaldab lisaks sõnadele analüüsida partneritevahelisi interaktsioone ning saada tänu nende vahelisele diskussioonile tekkimisele rohkem informatsiooni uuritava nähtuse kohta. Intervjuud viisin läbi intervjuueeritavate kodudes ning nende kestvus varieerus 25-st minutist kuni 1 tunnini. Intervjuu kava toodud töö Lisas 1.

2.3. Valim

Uurimuse tarbeks viisin läbi paariintervjuud kooselus ning abielus elavate partneritega, kes kasvatavad ühiselt vähemalt ühte alla 3-aastast last. Valimisse kuulus viis peret ning intervjueeritavate leidmiseks kasutasin lumepallivalimit, mis on üks tuntumaid meetodeid varjatud populatsioonide uurimiseks. Lumepallivalim põhineb sidemetel sihtgrupi liikmete vahel. Uuriija otsib esimesed uuringus osalejad, kes on valimi “seemned” ning nemad nimetavad uusi sobivate tunnustega liikmeid ning need omakorda järgmisi. (Salganik & Heckathorn 2004)

2.4. Andmeanalüüsimeetod

Andmeanalüüsi tarbeks intervjuud salvestati ning hiljem transkribeeriti. Analüüsimeetodina on kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi, mida rakendatakse tekstiandmete sisu subjektiivseks tõlgendamiseks süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või mustrite kindlakstegemise abil (Hsieh, Shannon 2005). Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse enamasti kirjeldamiseks juhul, kui nähtuse kohta pole piisavalt teooriaid või uurimisandmeid. Sisuanalüüsi raames tuletatakse kategooriad ja nende nimetused andmetest ning uurimustulemused esitatakse uurimistöö arutelu osas. Esmalt loetakse intervjuude transkriptsioonid korduvalt läbi, et saada terviklikku ülevaadet andmetest. Seejärel tuletatakse tähtsamaid mõtteid või kontseptsioone väljendavatest sõnadest koodid, mis ühendatakse omavaheliste seoste alusel kategooriateks. Esimeste ehk alakategooriate põhjal moodustatakse väiksem arv kategooriaid ning seejärel luuakse iga kategooria, alakategooria ja koodi definitsioon. Ühetaoliste kategooriate loomine võimaldab analüüsiks koondada mahukaid tekste ning võrrelda erinevaid juhtumeid. (Laherand 2008: 289-299)

2.5. Uurimuse eetiline aspekt

Läbiviidud intervjuudes osalejatele selgitati uurimuse eesmärki ja üldist korraldust ning intervjueeritavate poolt oli antud nõusolek uuringus osalemiseks. Osalejaid teavitati eelnevalt vestluste salvestamisest ning põhjendati selle vajalikkust ning valimisse kuulunud isikud andsid salvestamiseks nõusoleku. Intervjueeritavate anonüümsuse tagamiseks ei ole töös avalikustatud osalejate nimesid ning analüüsi osas esitatud tsitaatide puhul on kasutatud uurija poolt välja mõeldud varjunimesid. Salvestatud intervjuud on kättesaadavad vaid töö autorile.

III PEATÜKK: ANALÜÜS JA ARUTELU

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli saada teada, kuidas mõjutab laste saamine võimutasakaalu peresuhetes. Eelnevatele uuringutele ning teoreetilistele allikatele tuginedes võis oletada, et laste saamise tagajärjel suureneb mehe ülemvõim peres ning väheneb naise võim võtta vastu otsuseid erinevates perekonnaelu puudutavates valdkondades. Järgnevalt analüüsin intervjuude käigus kogutud andmeid ning arutlen selle üle, kuidas on võimusuhted partnerite vahel pärast laste saamist muutunud.

3.1 Koduste tööde jaotus

Igapäevased kodused tööd

Igapäevased kodused tööd on vastajate hinnangul enamasti naiste kanda, kuna nemad on päeval kodus. Uuringus osalenud naised tõid välja, et enamjaolt on igapäevane söögi tegemine, koristamine jt tegevused nende kanda, kuna lapse eest hoolitsemise vajaduse tõttu on nad partneriga võrreldes rohkem kodus ning seetõttu teevad enamik koduseid töid ise ära.

/Liisa: "Noo enamasti mina, sest mina olen kodus päeval."/

/Raili: "No kuna ma olen kodus (.) siis nädala sees teen nagu suuresti mina..."/>

Küsimusele igapäevaste koduste tööde jaotuse kohta vastasid enamjaolt esmalt naised, et suures osas on kodused tööd nende kanda. Sellele järgnes meestepoolne sekkumine ning asuti kirjeldama tööaotust peres ehk kes mida ja millal tavaliselt teeb. Mehed tõid välja, et õhtusöögi valmistamine ei ole ainult naiste ülesanne ja sageli tehakse koos süüa ning kirjeldasid, kuidas on partnerite vahel tööülesanded ära jaotatud.

/Kenneth: "Aga söögi tegemine on meil kah niimoodi, et seda võiks nimetada suht pooleks..." /.../ "...tööjaotus nagu, et üks koorib kartulid ja teine teeb võibolla midagi muud asja (...) Mari teeb muidugi protsentuaalselt rohkem nagu, aga üldiselt jaa on see asi meil kuidagi jaotatud nagu."/

Kui päevasel ajal on kodused tööd osaliste sõnul peamiselt naispoole kanda, siis enamikes intervjuudes kajastus läbiva argumendina, et koduste tööde jaotus on põhimõtteliselt võrdne ning õhtuti ja nädalavahetustel panustavad mõlemad partnerid kodusesse majapidamisse võrdsel määral. Selle põhimõttega nõustusid nii naised kui mehed, ehkki esmakordselt juhtisid sellele tähelepanu enamasti naised.

/Liisa: "Pooleks enam-vähem õhtuti..."/

/Kenneth: "Mhh (.) võrdselt."/ /Mari: "...kui kodus on, siis põhimõtteliselt võrdselt."/

/Raili: "...aga nädalavahetustel on võrdselt."/

Peale arutelu igapäevaste kodutööde jaotuse üle asusid mehed kirjeldama koduseid töid, mis on peres nende kanda. Partnerite vahel on majapidamistööd jaotunud enamikes peredes selliselt, et naised tegelevad päevasel ajal enamasti igapäevaste majapidamistöödega ning meeste ülesandeks on remondi tegemine, muru niitmine, lume lükkamine jt hooajalised tööd.

/Andres: "...kui on mingit remonditööd, mida on võimalik ise teha, siis teen ikka mina."/

/Kenneth: "Ma teen tolmuimejaga jaa (...) sellised tööd nagu muru niitmine, riisumine ja lume lükkamine talvel on minu teha, et Mari neid ei tee."/

Selline partneritevaheline majapidamistööde jaotus on kooskõlas traditsiooniliste soorollidega, mille kohaselt tegelevad mehed peamiselt niinimetatud meestetöödega ehk remondi- ja aiatöödega ning auto korrashoiuga, samas naised tegelevad peamiselt söögitegemise, koristamise, pesupesemise ning teiste rutiinse iseloomuga kodutöödega.

Tööjaotus intervjuudes osalenud peredes viitab suures osas traditsioonilisele peremudelile, mille kohaselt teevad naised enam tasustamata kodutöid ning mehed keskenduvad enamasti tasustatud tööle ehk sissetuleku teenimisele. Magnusson (2008) põhjendab Põhjamaades läbi viidud uurimuse alusel partnerite tööjaotust praktiliste kaalutluste läbi. Ta toob välja, et soolise võrdsuse tagamine koduste tööde jaotuses ei ole osalejate arvates võimalik ega praktiline eelkõige seetõttu, et mehe tööalane karjäär seatakse esikohale ning seetõttu on ebavõrdne koduste tööde jaotus õigustatud (ibid.). Ka intervjuudes osalenud naised olid seisukohal, et selline tööjaotus on praktiline ning mõlema partneri vajadustega kooskõlas. Mehe karjääri esiplaanile seadmine peegeldab mõlema partneri prioriteete ning on seotud võimutasakaaluga peresuhetes. Kuna mehe rahaline panus pere heaolu tagamiseks on enamjaolt suurem kui naise oma, on naine partnerist teatud määral sõltuv, mistõttu on praktilistel kaalutlustel õigustatud mehe pühendumine palgatööle ning naise keskendumine kodusele majapidamisele.

Koduste tööde jaotus enne ja pärast lapse sündi

Küsisin intervjuueeritavatelt, kuidas on nende peres koduste tööde jaotus muutunud võrreldes ajaga, mil neil veel lapsi polnud. Vastati, et varem tegi meessoost osapool rohkem süüa ning põhjenduseks toodi asjaolu, et naine oli sageli kodust ära. Samuti toodi välja, et laste

saamisele eelnenud perioodil ei olnud välja kujunenud konkreetset tööjaotust või rutiini ning sageli valmistas söögi see isik, kes õhtul varem koju jõudis.

/Kati: "... et kui ma õhtul koju tulin, siis Andres tegi... et noh kes varem koju jõudis."/

/Janno: "Kui Liisa koolis käis, siis mina tegin rohkem."/

Nii mehed kui naised tõid intervjuudes välja, et enne laste saamist oli meespoole panus kodustesse töödessa suurem. Enim rõhutati muutusi söögitegemises - kui enne laste sündi tegi sageli meespool rohkem süüa või valmistati õhtusööki sageli ühiselt, siis pärast laste saamist on toiduvalmistamine enamjaolt naise ülesanne. Samuti toodi välja, et meespartner kulutab rohkem aega palgatööle ning seetõttu teeb naine selleks ajaks söögi valmis, kui mees koju jõuab.

Vanemapuhkusele jäämise otsus

Uurisin osalistelt, kuidas sündis partneritevaheline otsus, et naine jääb lapsega koduseks. Nii mehed kui naised olid ühel meelel, et kõik läks loomulikku rada pidi ning vastavat arutelu ei tekkinud. Osalejad leidsid, et naise lapsehoolduspuhkusele jäämine on asjade loomulik käik ning seetõttu ei olnud vajadust selle üle arutada ega otsustada.

/Kati: "Me ei arutanud seda üldse."/ */Andres: "... see läks ikka loomulikku rada pidi jah..."/>*

/Liisa: "See tuli loomulikult."/

Magnusson (2008) analüüsis Põhjamaades läbi viidud uuringus osalejate vastuseid ning jõudis järeldusele, et naispartnerite kanda on enamik laste eest hoolitsemisega seonduvatest kohustustest, sest hea ema tunneb suuremat vastutust selles valdkonnas kui isa ning sellise loomulikkuse aspekti juured peituvad kultuurilistes ettekirjutistes.

Ehkki osalised leidsid, et lapsega koduseks jäämine on ema ülesanne, mainiti paaril korral naiste poolt, et neil oli korraks tekkinud idee, et lapse isa võiks mõneks ajaks vanemapuhkust võtta. Nad jagasid oma mõtteid partneriga, kuid aeg läks kiiresti ning sel teemal rohkem ei arutatud, seega jäi naine siiski ise lapsehoolduspuhkusele. Nende naiste partnerid sel teemal eriti aktiivselt kaasa ei rääkinud, kuid nõustusid nipsisõnaliselt naiste väidetega.

/Raili: "Me küll arutasime seda, et kas võiks Aksel jääda lühikeseks perioodiks, et tal töö pikalt ei võimalda... aga see aeg lihtsalt tuli nii ruttu kätte ja töö oli kiire (.) siis sujuvalt jäi ikka niimoodi."/

Siinkohal on võimalik järeldada, et meestel oli suurem roll vastava otsuse tegemisel, kuna vaatamata naiste poolt välja pakutud ideele ning soovile selle üle arutada, ignoreerisid mehed partneri soove. Sellest tulenevalt on alust arvata, et mees omas võimu partneri üle vastava otsuse tegemisel, kuna lapseootel naisel puudus valikuvõimalus ning ta oli sunnitud olukorraga leppima.

Huvitava asjaoluna ilmnis intervjuudest, et mitu naissoost intervjuueeritavat tõid lapsega koju jäämise põhjenduseks soovi mitte edasi töötada. Naised keskendusid oma töö kirjeldamisel negatiivsetele aspektidele ning tõid välja, et neile meeldib rohkem kodus olla ja laste eest hoolitseda kui tööl käia.

/Mari: "Mul oli juba see, et ma tahtsin töölt ära (.) see oli nii õudne, ma olin nii väsinud ja."/

/Kati: "Sest mina jah ei enam edasi töötada (.) ja ma lõpetasin kooli ka ja... siis ma juba kooli lõpus olin rase."/

Naiste mittetöötamise soovi põhjenduseks võib tuua nende hariduslike ning tööalaste valikute tegemise noores eas, lähtudes traditsioonilistest soorollidest ühiskonnas (Okin 1989, viidatud Kymlicka 1991 kaudu). Need naised ei olnud saavutanud kõrgemat haridustaset ega tööalast kompetentsi, millest tulenevalt ei oldud oma töö ega senise elukorraldusega rahul. Noores eas tehtud valikud võisid olla mõjutatud traditsioonilisest peremudelilist lähtuvast põhimõttest, et laste kasvatamine, kui peamiselt naise ülesanne, võimaldab neil tulevikus keskenduda peamiselt kodule ja lastele ning seetõttu ei ole tööalase kompetentsi saavutamine vajalik.

Laste eest hoolitsemisega seonduvad kohustused

Küsisin intervjuueeritavatelt, kuidas on nende peres jaotatud laste eest hoolitsemisega seonduvad kohustused. Naised tõid välja, et päeval on lapse eest hoolitsemine naise ülesanne, kuna elukaaslane/ abikaasa on sel ajal tööl, ent õhtuti ja nädalavahetustel panustavad mõlemad vanemad võrdsel määral. Samuti ilmnis, et naised tegelevad peamiselt laste põhivajaduste rahuldamisega ning ühiselt keskendutakse lapsega mängimisele ning last arendavatele tegevustele, näiteks käib isa nädalavahetustel lapsega trennis kaasas.

/Liisa: "Niivõrd kuivõrd ikka enam-vähem pooleks, kuigi ma tegelen ikkagi rohkem ju, sest ma olen päeval kodus."/

/Mari: "Mina söödan ja panen magama (.) põhimõtteliselt mina teen rohkem, käin ujumas ja trennis lapsega, noh Kenneth käib ka vahel trennis kaasas."/

Selline tendents on kooskõlas Bittman'i ja Wajcman'i (1999) väitega, et väikelastega peredes hoolitsevad emad laste füsioloogiliste vajaduste eest, samas mehed keskenduvad peamiselt lastega mängimisele ning teistele lõõgastavatele tegevustele.

Mitmes intervjuus rõhutasid naised, et ehkki enamik lastega seonduvatest kohustustest on päevasel ajal nende kanda, ei ole partneritel probleemi lastega tegeleda ning kõikide vajalike toimetustega saadakse vajaduse korral hakkama.

/Eeva: "Egonil pole kunagi olnud probleemi, et mähet vahetada või kui mina tahan kuskile minna, siis ma saan minna ja tema tegeleb."/

Siinkohal võib järeldada, et mehed ei tegele laste füüsiliste vajaduste rahuldamisega igapäevaselt, vaid vajaduse korral. Eelkõige hoolitsevad isad laste eest juhul, kui naine soovib välja minna ning ilma lasteta vaba aega veeta. Osaliste poolt väljendatud seisukohad annavad põhjust järeldada, et laste eest hoolitsemine ei ole intervjuudes osalenud meeste jaoks prioriteet, ent tahtmise või vajaduse korral on isad võimelised kõikide lastega seotud toimetustega hakkama saama. Uuringus osalenud isikute vastustele tuginedes võib väita, et laste eest hoolitsemine on peamiselt emade ülesanne. Ka feministliku perspektiivi esindaja Okin (1989) rõhutab, et naised keskenduvad sageli perekonnale, kuna emasid peetakse enamasti laste esmasteks hooldajateks (Kymlicka 1991). Perele keskendumise tagajärjel väheneb enamasti naise sissetulek, põhjustades majanduslikku sõltuvust partnerist ning ebavõrdset võimujaotust perekonnas.

3.2 Kontroll materiaalsete ressursside üle

Tulude ja kulude jaotumine perekonnas

Võimutasakaal peresuhetes sõltub mitmete autorite arvates kontrollist materiaalsete ressursside üle. Nii ressursiteooriast, sotsiaalse vahetuse teooriast kui feministlikest perspektiividest lähtudes põhjustab ebavõrdne sissetulekute jaotus ebavõrdset võimujaotust paarisuhetes, mis väljendub rahaliste otsuste tegemises ning kulutuste planeerimises.

Palusin osalistel kirjeldada perede sissetulekute jaotamise ning kulutuste planeerimise põhimõtteid. Intervjuudest selgus, et osades peredes hoitakse sissetulekuid koos ning teistes eraldi. Ühise majandamise korral jagavad partnerid oma sissetulekuid üksteisega ning väljaminekuid planeeritakse ühiselt. Mõlemad partnerid omavad isiklikku sissetulekut ning

pangaarvet, kuid neil on võimalus kasutada üksteise ressursse. Individualistlikes suhetes hoitakse sissetulekud eraldi ning kulutused jaotatakse partnerite vahel kas võrdselt või proportsionaalselt, lähtudes kummagi partneri sissetulekust. Kui sissetulekuid hoitakse täielikult või osaliselt eraldi, on partnerite vahel ära jaotatud ühised rahalised kohustused võrdsetel või proportsionaalsetel alustel. Peres, kus kulutusi jagatakse võrdselt, panustavad nii mees kui naine võrdsel määral - korteri üür, kommunaalkulud jt kulutused jagatakse partnerite vahel pooleks. Peres, kus kulutused on jaotatud proportsionaalselt, panustab naine vähem, kuna tema sissetulek on väiksem ning mehe ülesandeks on kallimate kulutuste tasumine.

/Raili: "... minu sissetulek on natuke väiksem , siis mul on ka neid kohustusi natuke vähem." /.../ "Akstil on majaga seotud kohustused ja autoga seotud kohustused. Pluss elekter, vesi ja prügi." /.../ "... et gaasi ja valve ja interneti näiteks maksan mina."/

Sarnaselt peredele, kus rahalisi vahendeid hoitakse eraldi ning kallimate kulutuste eest tasub mees, ilmnes ka ühiselt majandavate partnerite puhul, et mehe sissetulekust tasutakse eluasemega seonduvad jt suuremad kulutused ning vajaduse korral kasutatakse igapäevaostude sooritamiseks naise rahalisi vahendeid.

/Kenneth: "... kui mul on näiteks laen ja asjad, maksud ja mul saab raha otsa, siis ostame ikka Mari raha eest süüa..." /

Eelnevale lisaks kirjeldasid mehed, et nemad teenivad peres partnerist rohkem ning väitsid, et ei keeldu nad kunagi naisele raha andmast.

/Egon: "Enamjaolt on ikka nii, et meesterahvas teenib peres rohkem raha (.) no kuidas ma nüüd siis ei anna no (.) vot ei sa ei saa lastele pükse osta..." /.../ "Peidan ära jah pangakaardi ja rahakoti. No jumal hoidku! Võta nii palju kui tahad, kasvõi kõik, kui vaja."/

Selline suhtumise väljendamine meeste poolt peegeldab traditsionaalset maskuliinset hoiakut, mille kohaselt mehed tahavad olla pere toitjad ning peamised leivateenijad. Mehed peavad end sageli vaatamata traditsiooniliste väärtuste nõrgenemisele perekonna materiaalse toimetuleku eest vastutavaks. Partnerist kõrgem sissetulek ning võime tagada perele materiaalne heaolu tõstab meeste enesehinnangut ning samuti nende väärtust partnerite seisukohast lähtudes, millest tulenevalt omandab mees kõrgema positsiooni perekonnas. Ebavõrdne sissetulekute jaotus ning naise majanduslik sõltuvus meespartnerist põhjustab ebavõrdset võimujaotust paarisuhtes ning mehed kasutavad fakti, et nende sissetulek on naiste omast suurem, rakendamaks võimu partneri üle (Okin 1989, viidatud Kymlicka 1991 kaudu).

Tulude ja kulude jaotumine enne ja pärast lapse sündi

Uuris osalistelt, kuidas on nende peres sissetulekute ja väljaminekute jaotus muutunud võrreldes laste saamisele eelnenud perioodiga. Enamjaolt vastati, et suuri muutusi pole toimunud ning pere rahaliste vahendite planeerimisel järgitakse jätkuvalt samasid põhimõtteid nagu varem. Samuti rõhutati, et kulutused on pärast lapse saamist mõlemal partneril suurenenud. Ühes intervjuus kirjeldas naine põhjalikult, kuidas on nende peres rahalised kohustused jaotatud ning sõnas, et pärast lapse saamist suurenesid partneri kulutused eluasemekulutuste suurenemise tõttu ning naise enda kulutused suurenesid lapse hooldekulude võrra.

/Raili: “Kohustused olid jagatud siis ka samamoodi ja rahakotid olid siis ka eraldi (.) et tegelikult ei muutunud eriti midagi otseselt.” /.../ “Enne lapse saamist me elasime korteris ja kulud olid väiksemad. Ja majja tulles mõlemal kulud suurenesid. Minu poolt eelkõige see, et lapse hooldekulud on päris suured, mis temale kulub.”/

Intervjuude käigus arutlesid partnerid selle üle, kuidas enne laste saamist sissetulekuid ja kulutusi omavahel jaotati. Osalised leidsid, et kuigi põhimõtteliselt pole midagi muutunud, ei olnud eelnevalt vajalik rahalisi vahendeid üksteisega jagada ning seetõttu hoiti enne laste saamist sissetulekuid suuremal määral eraldi. Mitmed intervjuueeritavad olid seisukohal, et kuna laste saamine muudab partnerite elukorraldust ning sissetulekuid ja väljaminekuid, siis on otstarbekam ühiselt majandada.

/Kenneth: “Selles mõttes ikka, et ühiselt.”/ /Mari: “Siis oli ikka rohkem eraldi tegelt (.) siis oli ikka rohkem nii, et sinu raha ja minu raha.”/

Igapäevakulutuste planeerimine

Küsisin uurimuses osalenud isikutelt, kes tegeleb nende peredes enamasti argipäeva väljaminekute planeerimisega ehk kes käib tavaliselt poes ning otsustab, milliseid toidukaupu, majapidamistarbeid jt igapäevatarbeid osta. Intervjuudest selgus, et poes käimine ning igapäevakulutuste planeerimine on sageli naiste ülesanne. Mitmel korral esitati meeste poolt repliike, et kuna naine on kodune, siis tegeleb tema igapäevase majandamisega.

/Janno: “... kuna Liisa on kodus, siis nagunii Liisa nagu majandab selle rahaga...”/

Samuti vastasid mitmed osalejad, et nädalavahetusel käiakse koos poes ja ostetakse valmis kogu nädala toiduvarud ning argipäeviti käib mees vajaduse korral töölt tulles poest läbi. Lisaks ilmnis vastustest, et toidukordade planeerimine ning selleks vajalike toiduainete

ostmine on peamiselt naiste ülesanne, millest tulenevalt on naistel toidukaupade soetamisel suurem otsustusõigus.

/Raili: "... me käime nädalavahetuseti poes ja siis ostame suurel hulgal terveks nädalaks asjad ära, sest ma planeerin ette, mida ma näiteks süüa teen. Siis selle kulutuse teen mina. " /.../ "Mina tegelen pigem nagu lapse ja üldmajapidamise ja toidu ja selliste teemadega."/

Eelnevalt toodud tsitaadi autor kirjeldas, kuidas on nende peres kulutused jaotatud. Ta tõi välja, et partneri kanda on kõik suuremad kulutused, näiteks eluaseme ja remondiga seonduvad kulutused, samuti kõik kallimad mänguasjad lapsele ostab mees. Naise kanda on majapidamisega ning lapsega seonduvad igapäevakulutused - toidukaupade ostmiseks kasutatakse ainult naise sissetulekut ning samuti ostab naine lapsele kõik riided ning teised esemed, mis on naise rahalistest võimalustest lähtudes võimalik soetada. Naine leidis, et kuna tema tegeleb toidukordade planeerimisega, on tal suurem otsustusõigus toidukaupade ostmisel. Selles suhtes olid partnerid eriarvamusel - mees partneri väitega ei nõustunud ning leidis, et igauks ostab seda, mida soovib.

Intervjuudes osalenud naised leidsid, et toidu valmistamine ning koduse majapidamise ja lastega seonduvate ostude tegemine on peamiselt nende ülesanne. Siinkohal ühtivad saadud tulemused Woolley (2003) seisukohaga, et igapäevaelu planeerimisega tegelevad naised rohkem kui mehed. Sellest tulenevalt leidsid naised, et neil on ka suurem otsustusõigus antud valdkonnas. Samas meeste seisukohad partnerite omadega ei ühtinud. Mehed olid arvamusel, et mõlemal partneril on igapäevakulutuste planeerimisel sõnaõigus, ehkki naised kulutavad sellele rohkem aega ning energiat. Eriarvamused võivad tuleneda asjaolust, et suurema sissetulekuga isik delegerib mitteolulisemate ning aeganõudvate otsuste vastuvõtmise suhtes vähem võimu omavale partnerile (McDonald 1980). Seega on igapäevaelu planeerimine naiste ülesanne, kuna meestel on teised prioriteedid, kuid naised ise mehe ülemvõimu paarisuhtes ei teadvusta.

Suuremate kulutuste planeerimine

Palusin osalistel kirjeldada, millised on olnud partnerite kooseluaastate jooksul soetatud suuremad ostud ning kuidas on vastavad otsused tehtud. Enamjaolt olid intervjuueritavad arvamusel, et suuremad otsused võetakse vastu ühiselt ning arutatakse partnerite vahel läbi. Sageli ei osatud täpselt kirjeldada, kuidas suuremaid rahalisi ressursse nõudvaid otsuseid

tehakse, kuid rõhutati, et kõik otsused võetakse vastu ühise arutelu käigus ning vajaduse korral tehakse kompromisse.

/Eeva: "Üldjuhul ikka arutame koos, mida osta."/ /Egon: "Vahel on nii, et üks tahab ühte ja teine teist ja siis me jõuame kuidagi kompromissile... Nii ei saa ju, et mina nüüd ütlen ja nii on. Ikka mõlemad peavad nõus olema."/

Ühest intervjuust ilmnis partneritevaheline erinevus uute asjade soetamisel. Mees kirjeldas ennast kui isikut, kes analüüsib ning arutab asju partneriga rohkem läbi. Ta kritiseeris naise käitumist suuremate ostude sooritamisel, tuues põhjenduseks partneri mõtlematuse ning kärsituse otsuste langetamisel. Naine nõustus kriitikaga ning naeris enda iseloomuomaduste üle, ent tõi välja, et siiani iseseisvalt tehtud otsused ei ole negatiivseid tagajärgi kaasa toonud.

/Eeva: "Aga nüüd just hiljuti tuli minul selline äkkotsus, et mina läksin ostma pesumasinat ja tulin tagasi nõudepesumasina ja külmkapiga lisaks." /.../ "Üldjuhul jaa, tema arvestab ja arutab, aga mina olen lihtsalt..." /Egon: "Mina nagu kaalutlen võibolla seda asja rohkem läbi."/

Kuigi osalised rõhutasid, et kõik suuremad otsused võetakse vastu ühiselt, ilmnis intervjuudest, et tehnika ostuga seotud küsimustes on lõplik otsus meespoole teha, kuna naistel puuduvad vastavad teadmised. Mitmes intervjuus väitsid naised, et neid ei huvita tehnikaseadmete mudelid, näitajad ja toimimismehhanismid. Oluliseks peetakse vaid, et hinna ja kvaliteedi suhe oleks paigas ning sellest tulenevalt on konkreetse eseme välja valimine meespoole ülesanne.

/Raili: "...et see on see, kui mina ütlen, et mul on suht ükskõik... mind pigem lihtsalt huvitab, et hinna ja kvaliteedi suhe oleks paigas." /.../ "... ütlesin lihtsalt, et mul on vaja ja mind ei huvita, mis mudel ja kuidas toimib."/

Samuti nentisid naised intervjuudes, kus mainiti auto ostmist ning sellega seonduvat otsuse tegemist, et nemad lõplikku otsust vastu ei võta, kuna neil puuduvad vastavad teadmised ning tõid välja, et ütlevad oma arvamuse, kuid lõplik otsus jääb partneri teha.

/Mari: "Autot me ei ole ostnud, aga see oleks täiesti Kennethi teema (.) nagu täiesti tema otsus, sest ma ei tea autodest mitte midagi. Ma võin öelda oma arvamuse, aga lõpliku otsuse teeb ikka Kenneth, kui auto ostmiseks läheb."/

French ja Raven (1959) kirjeldavad sellist võimuliiki kui ekspertvõimu, mis tugineb ühe isiku eeldatavatel teadmistel ja oskustel mõnel kindlal alal. Auto ning tehnika soetamisega seonduvates küsimustes puudub uurimuses osalenud naisel huvi ning soov otsustamisel kaasa

rääkida, kuna tunnetatakse oma ebapädevust antud valdkonnas. Seega loovutatakse mehe eeldatavatele teadmistele tuginedes otsustusõigus partnerile.

Uurisin osalistelt, kuidas võtsid partnerid vastu elukoha seotamisega seonduva otsuse. Enamasti vastati, et mõlemad partnerid olid ühel meelel ning otsusega rahul. Ühes intervjuus toodi välja, et partneritel tekkis elukoha valikul lahkkelisi ning lõpliku otsuse langetas meespool. Osaliste vahel arenes intervjuu käigus vaidlus, mille raames naine selgitas, kuidas lõplikku otsust ei võetud vastu ühiselt, vaid selle langetas mees ainuisikuliselt.

/Eeva: “ Selle maja ostu otsuse, mis nüüd kaks aastat tagasi ostsime, et selle tegi ju ka tema.” /.../ “Sest tegelikult meil oli teine koht välja valitud, aga see lihtsalt müüdi maha ja me ei saanud seda... Tema võttis selle otsuse vastu, sest tema peab ju tegema siin remonti. Pahane ma muidugi pole kunagi olnud, et ta selle otsuse tegi. Lihtsalt oli see, et minu jaoks oli harjumatu, et nii suur ja...”/

Samas esitas eelneva tsitaadi autor hiljem intervjuu käigus repliigi, mille kohaselt on auto ostmine mehe pärusmaa ning mehel on suurem otsustusõigus selles valdkonnas, kuna tema sissetulek on suurem. Lisaks õigusele otsustada auto ostmise üle leidis naine, et mehel on suurem sõnaõigus elukoha valikul ning maja ostmisel, kuna mehe kanda on eluasemelaen ning remondikulud.

/Eeva: “Ei jah need auto otsused teeb tema, sest tema ju teenib rohkem. Ja selle maja otsuse, mis nüüd kaks aastat tagasi ostsime (.) et selle tegi ju ka tema, sest temalt tuleb suurem sissetulek.”/

Osalejate väidetest lähtuvalt võib järeldada, et naised loovutavad tehnikaseadmete ning auto ostmise korral otsustusõiguse vastavate teadmiste puudumise tõttu partnerile. Samuti avaldab suuremate otsuste tegemisele mõju sissetulekute jaotus partnerite vahel. Meeste sissetulek on enamjaolt suurem kui naistel, eriti väikelaste emadel. Selle tõttu on paljud naised ning emad partnerist materiaalselt sõltuvad ning loovutavad otsustusõiguse suuremate ostude puhul ebavõrdsuse kompenseerimiseks mehele. Mitmed autorid (nt Vogler jt 2008), kes on analüüsinud rahaliste otsuste tegemist peres, rõhutavad ebavõrdse võimujaotuse põhjusena sissetulekute erinevust partnerite vahel ning leiavad, et suuremate rahaliste otsuste tegemisel on meeste osatähtsus suurem, kuna peamise leivateenijana on tal õigus võtta vastu lõplik otsus rohkem ressursse nõudvate kulutuste tegemisel.

3.3 Vaba aja kasutus

Vaba aja veetmise viisid

Intervjueeritavad kirjeldasid oma vaba aja veetmise võimalusi peamiselt laste ning perega seoses ning pere ühistegevuste kaudu. Samuti toodi välja, et vaba aja tegevuste planeerimisel keskendutakse suures osas lastele ning lähtutakse nende huvidest. Neid aspekte vaba aja veetmise viiside kirjeldamisel rõhutasid eelkõige mehed ning avaldasid soovi rohkem aega perega veeta.

/Andres: “Üldiselt meeldib perega käia mänguväljakutel, lastega aega veeta ja perega (.) nii palju, kui on võimalus.”

/Egon: “Enamus asju on meil ikka seotud nagu lastega... et enamus ajast arvestad ikka lastega nagu.”/

Erinevate tegevuste seas toodi välja, et suur osa vabast ajast kulub sünnipäevadel käimisele ning külaskäikudele sõprade - tuttavate juurde. Rõhutati seda, et külla minnakse vaid lastega peredele, et oma lastel külas igav ei hakkaks. Lisaks kirjeldati erinevaid mitme pere üritusi ning ettevõtmisi, mille eesmärgiks on olnud osalejate sõnul pakkuda meelelahutust nii vanematele kui uusi kogemusi lastele.

/Eeva: “Kuna see tutvusringkond on nii suur... siis väga palju aega kulub sünnipäevadel käimisele.”/Egon: “Sünnipäevad ja (.) siis lihtsalt külas käimine.”/

Lisaks ühistegevustele väideti intervjuudes, et mõlemale partnerile üritatakse võimaldada piisaval määral individuaalset vaba aega hobideks, tööväljateks kohustusteks, sõpradega kokkusaamiseks ning lõõgastumiseks. Rohkem pöörasid sellele küsimusele tähelepanu mehed ning asusid kirjeldama, kui tihti partnerile vaba aega võimaldatakse. Ehkki mehed rõhutasid, et saavad kõikide koduse majapidamise ning lastega seonduvate kohustuste täitmisega iseseisvalt hakkama, toodi mitmel korral välja, et naistel on vähem individuaalset vaba aega ja võimalusi väljas käia.

/Kati: “See ei ole mingi probleem, selles suhtes, et Andres saab hakkama küll lastega.”/Andres: “Näha on, et mõlemad vajavad seda aega.”/

/Egon: “Eks me üritame ikka üksteisele ka vaba aega teha. “ /.../ “Aga noh, selles suhtes, et minul on neid õhtuid ikka tihedamini.”/

Esines nii peresid, kus mees käib vabal ajal rohkem väljas, kui ka peresid, kus naine veedab partneriga võrreldes suurema osa vabast ajast väljaspool kodu. Üheks mõjutavaks teguriks pidasid naised ise selle juures mehe soovi rohkem lapsega aega veeta ning kodus olla, samuti

vähem vajadust sotsiaalse suhtluse järele. Lisaks leidsid naised, et on partnerist sotsiaalselt aktiivsemad seetõttu, et neil on rohkem hobisid või vajatakse aeg-ajalt võimalust lastest ning kodusest keskkonnast puhata.

/Raili: "Selles suhtes, et ma olen kindel, et mina olen rohkem seda vaba aega endale haaranud..." /.../ "Mina käin hästi palju laulmas. Julgelt võin öelda, et kolmel õhtul nädalas olen ma kodust täitsa ära." /.../ "... väljas käin ikkagi mina rohkem."/

Intervjueeritavad kirjeldasid ka partnerite individuaalseid vaba aja veetmise eelistusi. Meeste hobisid ja harrastusi asusid enamasti esmalt kirjeldama naised, nende partnerid seejärel kinnitasid ning täiendasid naiste poolt esitatud väiteid. Selgus, et uurimuses osalenud meeste hobideks on enamasti sportlikud tegevused, näiteks korvpalli ja jalgpalli mängimine. Samuti mängitakse sõpradega kaarte ning korraldatakse mänguõhtuid üksteise juures.

/Kati: "Andres korraldab mänguõhtuid poistega."/ /Andres: "Ja mulle isiklikult meeldib käia vutti tagumas näiteks."/

/Mari: "Kenneth mängib korvpalli." /Kenneth: "Mina vabal ajal teen sporti, mängin korvpalli (...) vabal ajal meeldib mulle filmida, videosid teha."/

Peale lühikest arutelu meeste hobide üle asusid naised enda vaba aja tegevusi kirjeldama. Naissoost intervjueeritavad ei osanud sageli oma vaba aja tegevusi määratleda, näideteks toodi mitmel korral sõbrannaga kohvikus või kinos käimine. Võrreldes meessoost osalejatega, ei ole enamikel uuringus osalenud naistel konkreetseid hobisid ega huvisid, mis eeldaksid rohkema vaba aja olemasolu. Sellest olenemata tõid naised välja, et vajavad individuaalset vaba aega sõbrannade ja tuttavatega kokkusaamiseks ning meelelahutuslikeks tegevusteks väljaspool kodu.

/Mari: "Mina ei teegi midagi. Varem ma käisin ka siin trennis, zumbas näiteks. Viimasel ajal ei käi enam... Ma käingi väljas kohvikus sõbrannadega, söömas ja kohvi joomas, jutustamas."/

/Kati: "Tüdrukutega meeldib mulle väljas käia, me korraldame tüdrukuteõhtuid näiteks korra kuus."/

Konkreetsete huvialade või hobide puudumine võib tuleneda asjaolust, et naiste vaba aeg on suurel määral katkestatud ning meestega võrreldes ebakvaliteetsem, kuna naised kombineerivad vaba aega laste ja majapidamisega seonduvate kohustustega (Bittman ja Wajcman (1999)). Väikelaste emadel on vähe individuaalset vaba aega, kuna peavad lapse esmase hooldajana tagama laste füsioloogiliste vajaduste rahuldamise ning järelvalve. Selle tõttu puudub naistel sageli aeg ning võimalused järjepidevalt hobidega tegelemiseks.

Ühes intervjuus väljendas meessoost osaleja heameelt selle üle, et partneril ei ole hobisid ning sellest tulenevalt ei ole peres tekkinud probleeme partneritevahelise ajakasutuse küsimustes. Kuna naine ei vaja partneriga võrdsel määral vaba aega harrastusteks, on mehel rohkem võimalusi hobidega tegelemiseks. Naine nõustus mehe väitega, et tal puuduvad huvialad, ent kirjeldas seda negatiivsest aspektist, rõhutades asjaolu, et veedab kogu vaba aja koos lapsega. Samuti ilmnis naise jutust eelnevalt, et varasemalt käis ta trennis, kuid pärast lapse saamist pole enam olnud võimalust käia.

/Kenneth: "Mul on nagu lihtsam olnud, et Maril ei ole nii palju hobisid... Kui Maril oleks ka mingid suuremad hobid, siis oleks võibolla keerulisem."/

Mehe väide väljendab feministide poolt kritiseeritud traditsioonilistel soorollidel põhinevat hoiakut, mille kohaselt on lapse eest hoolitsemine peamiselt naise ülesanne. Sellest tulenevalt on lapsega seonduvad kohustused on peamiselt naise kanda, mistõttu puudub naisel võimalus pärast lapse saamist trennis käimist jätkata.

Vaba aja veetmise viisid enne ja pärast laste saamist

Vaba aja veetmise viiside võrdluses enne ning pärast laste sündi ilmnis, et partnerid veedavad varasemaga võrreldes rohkem aega kodus ning väljaspool kodu on vaba aja veetmise viise jäänud vähemaks. Eelkõige rõhutati vajadust kõiki tegevusi pikemalt ette planeerida ja spontaansuse kadu ettevõtmiste puhul. Samuti toodi välja, et paljud mõtted ja ideed vaba aja sisustamiseks jäävad teostamata, kuna last ei soovita kaasa võtta ning lapsehoidjat tihti ei leita.

/Aksel: "Peale seda, kui laps sündis, on (.) tegemisi jäänud vähemaks." /.../ "Et siis lihtsalt oma aega sisustame koduste vahenditega."/

/Mari: "Enne lapse saamist oli lihtsalt nagu see, et kui sa tahtsid minna, siis kohe läksid. Nüüd on nagu see, et kuhu sa lapse paned..."/

Lisaks rohkem kodus olemisele ning aktiivsete vaba aja veetmise viiside vähenemisele toodi välja, et enne laste saamist võeti partneriga kahekesi ette rohkem ühistegevusi, kuid pärast laste saamist on partneritel vähem võimalusi omavahel koduväliselt aega veeta. Sageli veedetakse vaba aeg üksteisest eraldi, kuna üks partner peab laste eest hoolitsema, ning näiteks kinos käiakse olude sunnil enamasti ainult koos sõprade või sõbrannadega.

/Mari: "Praegu on nagu rohkem jah eraldi, et sina käid sõbraga kinos ja mina käin sõbraga kinos ja koos väga palju ei käi, sest keegi peab ju last vaatama."/

Samuti uurisin lisaks, kuidas võetakse osalejate peredes vastu otsused, kuidas vaba aega veeta ning mida ette võtta. Pere ühistegevuste planeerimine on naiste vastuste põhjal enamasti nende kanda ning initsiatiiv ja ideed erinevateks ettevõtmisteks tulenevad samuti peamiselt naistelt. Samas nende partnerid tõid mitmel korral välja, et eelistaksid spontaanseid ettevõtmisi ette planeerimisele.

/Mari: "Mina jah tavaliselt pakun välja midagi (.) enamasti mina ikka planeerin neid asju. Ütlen, et võiks näiteks seda teha, Kenneth on nõus ja siis hakkame mõtlema, et kuidas."/

/Aksel: "Tegelt on planeerimine pikemalt ette (.) seda sulle meeldib teha... Mulle pigem ei meeldi."/

Jõulude ning aastavahetuse tähistamine

Uurimuse raames küsisin intervjueeritavatel, kus nende pered tavaliselt jõule ning aastavahetust tähistavad ning millistel põhjustel selline traditsioon on välja kujunenud. Selle küsimuse eesmärgiks on analüüsida, kellel on võim partnerit soovitud lahenduse suunas mõjutada ning jõulud enda poolt eelistatud kohas veeta. Osalejate vastustest selgus, et see, kus jõule tähistatakse, sõltub mitmetest erinevatest teguritest. Toodi välja perekondade suuruste erinevust, erinevaid peretraditsioone, partnerite suhteid perekonnaliikmetega jt mõjutavaid tegureid.

Ühel juhul toodi välja, et jõulupidu korraldatakse vastajate kodus, kuhu on kokku kutsutud mõlema partneri suguvõsad. Samuti kirjeldas üks naissoost intervjueeritav tava, mille kohaselt naisei suguvõsa osalejate koju jõule tähistama ning mehe sugulastele minnakse järgmisel päeval külla. Sellist korraldust põhjendati perekondade suuruste erinevusega ning samuti kirjeldas naine mehe keerulisi suhteid oma sugulastega. Mees ise oli antud teemat kommenteerides napolisõnaline ning lisas naise väidetele enamasti detaile.

/Kati: "Jõululaulpäeval oleme tavaliselt minu vanematega, sest Andresel nagu ei ole väga kedagi, ainult tädi ja vanaema. Ja siis kahekümne viiendal istume tavaliselt tema tädi juures."/

Ülejäänud intervjuude puhul kirjeldasid osalejad jõulutraditsioone selliselt, et käiakse mõlema partneri vanemate juures ning kuupäev ühe või teise vanema külastamiseks varieerub. Üritatakse enamasti käia kordamööda jõululaulpäeval kord ühe ning kord teise partneri vanemate juures.

/Kenneth: "Mõlema perede juures käime... Eelmine aasta näiteks käisime kahekümne neljandal Elvas ja kahekümne viiendal Palamusel... "/

Partnerid arutlesid intervjuu käigus selle üle, kas neil on kunagi tekkinud pingeid otsustamisel, kus jõule tähistada. Peamiselt jõuti järeldusele, et arutelusid on olnud, kuid suuremaid vaidlusi ega pingeid pole esinenud. Selle vältimiseks on enamasti üritatud võtta arvesse mõlema partneri soove ning kordamööda tähistada jõule üksteise peredega erinevatel päevadel.

/Kenneth: "Suureks vaidluseks pole siiamaani läinud."/ /Mari: "Praegu üritame jah kordamööda teha... Siiamaani pole probleemi olnud, aga see võib tulla jah (.) et nii ei saa et iga aasta oleme kahekümne neljandal ühes kohas. "/

Osalejate vastuste põhjal on keeruline järeldada, kellel on suurem võim otsustada, kus ning kellega enamasti jõulupühad veedetakse. Siiski ilmnes, et jõululaupäevad veedetakse rohkematel juhtudel naispartneri pere ja sugulastega. Samuti olid naised jõulutraditsioonidest rääkimisel entusiastlikumad ning kirjeldasid meestest aktiivsemalt otsustamiskriteeriume koha valiku suhtes. See võib tuleneda asjaolust, et perekondlike ja kalendritähtpäevade tähistamine ning traditsioonide ja tavade järgimine kuuluvad Madoc-Jones, Beryl ja Coates'i (1996) järgi koduste majapidamistööde hulka ning enamasti on sotsiaalse suhtlusega seotud kodused tööd naiste kanda (Talves 2011:103). Jõulude tähistamine ja traditsioonide järgimine on sageli naiste jaoks olulisem kui meeste jaoks, millest tulenevalt avaldavad naised enam soovi jõule koos enda perega veeta ning otsustamisel võetakse rohkem arvesse naise eelistusi.

Osalised kirjeldasid, kuidas on aastavahetuse tähistamine pärast laste saamist muutunud. Vastajate sõnul on nende pered viimastel aastatel veetnud aastavahetused kodus, mille põhjuseks toodi probleemid lapsehoidja leidmisel. Selle tõttu veedavad intervjuueeritavate pered aastavahetused enamasti koos lastega kodus, kuna lastega sõpradele külla minek on liialt tülikas ning aeganõudev.

/Aksel: "Aastavahetused oleme siin olnud viimasel ajal."/ /Raili: "See on küll, et aastavahetuse tähistamist enam eriti ei ole. Enne oli see ikka selline püha, mis sai nagu sõpradega välja mindud või kokku saadud, siis nüüd oleme kodus.. "/

Muutused aastavahetuse tähistamises tulenevad enamasti probleemidest lapsehoidja leidmisel. Koos lastega välja minemine tundub osalejate jaoks liiga keeruline, kuna sellisel juhul peavad vanemad keskenduma laste järele vaatamisele ning nende vajaduste rahuldamise ja turvalisuse tagamisele. Sellest tulenevalt eelistatavad väikelastega pered veeta aastavahetused sageli kodus.

KOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö käsitleb võimutasakaalu kooselu- ning abielusuhetes olevate partnerite vahel enne ning pärast laste saamist. Töö eesmärgiks oli teada saada, kuidas mõjutab laste saamine võimutasakaalu partnerite vahel. Uurimuse tarbeks intervjuerisin viit kooselu- ning abielusuhetes olevat partnerit, kes kasvatavad ühiselt vähemalt ühte alla 3-aastast last. Töö esimeses osas andsin teoreetilise ülevaate eelnevalt läbiviidud uurimustest ja tutvustasin partneritevahelisi võimusuhteid käsitlevaid teooriaid. Metoodika osas kirjeldasin andmete kogumise, analüüsimise ning valimi moodustamise põhimõtteid. Analüüsi ja arutelu osas kirjeldasin intervjuude käigus kogutud andmeid ning arutlesin uurimuse tulemuste üle.

Uurimuses osalenud isikute vastuste põhjal võib järeldada, et laste saamine mõjutab naiste elukorraldust suuremal määral kui meestel ning enamik koduseid töid ja laste eest hoolitsemisega seonduvatest kohustustest on pärast laste sündi enamasti naiste kanda. Mehed keskenduvad laste saamise tagajärjel rohkem palgatööle ning panustavad vähem aega kodustesse töödesse. Samuti ilmnes, et laste saamise tagajärjel hakati rohkem kulutusi ühiselt planeerima, igapäevakulutuste planeerimine on enamjaolt naiste ülesanne ning suuremad kulutused on enamasti meespartnerite kanda. Lisaks selgus, et meestel on suuremate ostude tegemisel teatud valdkondades suurem otsustusõigus. Meeste võim otsustada suuremate kulutuste üle tuleneb nende kõrgemast sissetulekust ning eeldatavatest teadmistest autode, tehnika ning ehitusega seotud valdkondades. Ehkki osalejate vastuste põhjal võib järeldada, et partnerid on suuremate otsuste tegemisel ebavõrdsel positsioonil, ei ilmnunud muutusi suuremate kulutuste planeerimises enne ning pärast laste sündi. Intervjueritavate vaba aja kasutuse analüüsimisel selgus, et partneritel on pärast laste saamist vähem võimalusi kahekesi aega veeta ning enamasti veedetakse vaba aeg koos perega. Erinevused partnerite vahel ilmnemid individuaalse vaba aja kasutuses. Meestel on rohkem aega tegeleda hobidega, naiste vaba aeg on tavaliselt kombineeritud kodu ning laste eest hoolitsemisega seonduvate kohustustega, mistõttu on naispartnerite vaba aeg ebakvaliteetsem kui meestel ning neil on vähem võimalusi harrastustega tegelemiseks. Ühistegevuste üle otsustamisel ebavõrdset võimujaoatust partnerite vahel ning muutusi seoses laste saamisega seoses ei avaldunud – enamasti tuleneb initsiatiiv naistelt ning plaani detailid arutatakse partnerite vahel ühiselt läbi. Jõulude tähistamine ning traditsioonide järgimine on tihti naiste jaoks olulisem, mistõttu võetakse naise arvamust selles küsimuses rohkem arvesse.

Kokkuvõtteks võib järeldada, et intervjuudes osalenud mehed ja naised peavad traditsioonilistele soorollidele ning -stereotüüpidele kohaselt laste kasvatamist ning kodu ja majapidamise eest hoolitsemist peamiselt naiste kohustuseks, meeste ülesandeks peetakse perekonnale majandusliku toimetuleku tagamist. Sellest tulenevalt jaotub võim peredes ebavõrdsetel alustel ning laste saamine suurendab ebavõrdsust veelgi. Väikelaste emad satuvad partnerist majanduslikult sõltuvusse, kuna nende sissetulek ning rahaline panus on mehe omast väiksem. Sellest tulenevalt saavutab mees naisega võrreldes kõrgema võimupositsiooni perekonnas, mille tulemusena väheneb naise võim võtta vastu otsuseid perekonnaelu puudutavates valdkondades. Käesolev uurimistöö ei võimalda teha üldistusi ning paikapidavaid järeldusi partneritevaheliste võimuhete kohta Eesti ühiskonnas, ent kvalitatiivsete intervjuude käigus kogutud andmed võimuhete kui perekonnaelu varjatud aspektide kohta, võivad aidata kaasa uute lähenemisviiside ning vaatenurkade kujundamisele partnerite võimuhete uurimisel.

KASUTATUD ALLIKAD

- Albi, K., Laidvee, J., Papp, Ü., Sepper, M. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse seadus: kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- Cherlin, A. J. (2004). The deinstitutionalization of American marriage. *Journal of Marriage and Family*, 66(4), 848-861
- Eesti Statistikaamet. (2014). www.stat.ee (13.05.2014)
- Eurostat. (2014). http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-pay-gap/situation-europe/index_en.htm (13.05.2014)
- Gillespie, D. L. (1971). Who Has the Power? The Marital Struggle. *Journal of Marriage and Family*, 33(3), *Sexism in Family Studies*, 445-458
- Hansson, L. (2006). Towards a definition in the family? *Volume 1: Structures & Forms*, 5
- Hansson, L. (2010). Töö ja pereelu ühitamine. *Teel tasakaalustatud ühiskonda II: naised ja mehed Eestis*. Artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Medicina
- Homans, G. C. (1958). Social Behavior as Exchange. *American Journal of Sociology*, 63(6), 597-606
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288
- Inglehart, R., & Norris, P. (2003). *Rising tide: Gender equality and cultural change around the world*. Cambridge University Press
- Järviste, L., Kasearu, K., Reinomägi, A. (2008). Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. *Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2008*. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- <http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2008/04.pdf> (12.05.2014)
- Järviste, L. (2010). Kas Eestis on levinud võrdõiguslikkust toetavad hoiakud? *Teel tasakaalustatud ühiskonda II: naised ja mehed Eestis*. Artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium

- Karu, M. (2010). Vaesus kui soolistunud nähtus. *Teel tasakaalustatud ühiskonda II: naised ja mehed Eestis*. Artiklite kogumik. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- Kasearu, K., & Kutsar, D. (2011). Patterns behind unmarried cohabitation trends in Europe. *European Societies*, 13(2), 307-325
- Kymlicka, W. (1991). Rethinking the family. *Philosophy & Public Affairs*, 20(1), 77-97
- Laas, A. (2000). Feministlik perspektiiv sotsioloogias. *Magistriväitekiri sotsioloogia alal*
- Lips, H. (1991). *Women, Men and Power*. London: Mayfield Publishing Company
- Laherand, M. L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. *Tallinn: Infotrükk*
- Lorber, J. (1994). *Night to his Day: The Social Construction of Gender. Paradoxes of Gender*. Yale University Press
- Magnusson, E. (2008). The Rhetoric of Inequality: Nordic Women and Men Argue against Sharing House-work. *NORA-Nordic Journal of Feminist and Gender research*, 16(2), 79-95
- Marling, M. (2011). Sissejuhatus soouuringutesse. Artiklite kogumik. Tartu Ülikooli Kirjastus
- McDonald, G.W. (1980). Family Power: The Assessment of a Decade of Theory and Research, 1970-1979. *Journal of Marriage and Family*, 42,(4), *Decade Review*, 841-854
- McGinnity, F., & Russell, H. (2008). Gender Inequalities in Time Use. The Distribution of Caring, Housework and Employment Among Women and Men in Ireland
- Mõjude hindamine sugupoolte aspektist. Juhendmaterjal. (2004). Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- Norberg, A., Pajumets, M., Papp, Ü., Saks, K., Uverskaja, E. (2006). Soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise strateegia. Käsiraamat. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
- Plicher, J., Whelehan, I. (2004) *Fifty Key Concepts in Gender Studies*. London: SAGE Publications
- Rodman, H. (1967). Marital Power in France, Greece, Yugoslavia, and the United States: A Cross-National Discussion. *Journal of Marriage and Family*, 29(2), 320-324

- Safilios-Rothschild, C. (1976). A macro-and micro-examination of family power and love: An exchange model. *Journal of Marriage and the Family*, 355-362
- Salganik, M. J., & Heckathorn, D. D. (2004). Sampling and estimation in hidden populations using respondent-driven sampling. *Sociological methodology*, 34(1), 193-240
- Soo, K., Laas, A. (2009). Naistevastane vägivald paarisuhtes ja töökohal: vägivalda mõju naistele http://www.ut.ee/gender/pdf/GVEI_uuring.pdf (17.05.2014)
- Soolise võrdõiguslikkuse seadus. (2004). *Riigi Teataja* I 27, 181
- Talves, K. (2011). Soosotsioloogia. *Sissejuhatus soouuringutesse*, 82-121. Tartu Ülikooli kirjastus
- Tasuja, M. (2011). Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu? Tallinn: Statistikaamet
- Thompson, L., & Walker, A. J. (1995). The place of feminism in family studies. *Journal of Marriage and the Family*, 847-865
- Vainu, V., Järviste, L., & Biin, H. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitoring 2009. Uuringuraport. *Sotsiaalministeeriumi toimetised, nr 1/2010*. Tallinn: Eesti Sotsiaalministeerium
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Toimetised/2010/toimetised_20101.pdf (13.05.2014)
- Vogler, C., Lyonette, C., Wiggins, R. D. (2008). Money, power and spending decisions in intimate relationships. *The Sociological Review*, 56(1), 117-143
- Vogler, C. (1998). Money in the household: some underlying issues of power. *The Sociological Review*, 46, 687-713
- Wood, J. T. (1995). Feminist scholarship and the study of relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 103-120
- Woolley, F. (2003). Control over money in marriage. *Marriage and the economy: theory and evidence from advanced industrial societies*, 105-128
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes [Võrguteavik]

LISA 1: INTERVJUU KAVA

Taustandmed

Nimi ja vanus

Haridustase

Amet

Laste arv ja vanus(ed)

Kooselu kestvus

1. Koduste tööde jaotus

Kuidas on teie peres jaotatud igapäevased kodused tööd (poes käimine, söögi valmistamine, koristamine, nõude pesemine, riiete pesemine ja korrashoid)? Mil määral on koduste tööde jaotus muutunud võrreldes ajaga, mil teil veel lapsi polnud?

Kuidas te otsustasite, kes jääb lapsega koju? Kas otsus tuli üksmeelselt?

Kuidas on teie peres jaotatud lapse/laste eest hoolitsemisega seonduvad kohustused (söötmine, jootmine, mähkmete vahetamine, potile panemine, vannitamine, arstil käimine, jalutamas/mänguväljakul käimine, lapse/lastega mängimine jt)?

2. Kontroll materiaalsete ressursside üle

Kuidas te jaotate peres rahalised vahendid ning kulutused (kas kasutate ühiseid ressursse ning planeerite kulutusi ühiselt)? Kuidas on teie sissetulekute ja väljaminekute jaotus muutunud võrreldes ajaga, mil teil veel lapsi polnud?

1) *igapäevakulutuste planeerimine - riided, toit, majapidamistarbed*

Kes otsustab teie peres, milliseid toiduaineid, riideid ja majapidamistarbeid osta? Kas arutate koos, mida ning millise summa piires oleks vaja osta, või otsustab see isik, kes poodi läheb?

2) *suuremate materiaalsete otsuste tegemine - eluaseme soetamine, auto ost, kodumasinat soetamine, tehnika ost*

Millised on olnud teie koos oldud aja jooksul sooritatud suurimad ostud? Kas on olnud oste, mille puhul on ühe partneri arvamus olulisem kui teise oma? Kui jah, siis mis põhjustel?

3. Vaba aja veetmine

Mida teile meeldib teha vabal ajal? Kuidas on teie vaba aja veetmise viisid muutunud peale lapse/laste saamist?

Kuidas tavaliselt otsustate, kuidas vaba aega veeta ning kuhu minna?

Kus te tavaliselt jõule /aastavahetust tähistate? Kuidas te valite, kelle juures jõule /aastavahetust tähistada?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlin Joost (15.07.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Laste saamise mõju võimutasakaalule peresuhetes” mille juhendaja on Kairi Talves
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.06.2014